

Dr. Gintautas SAKALAUSKAS
Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedros docentas
Saulėtekio al. 9, I rūmai, 10222 Vilnius-40
Tel.: (8 5) 236 6167
El. p. *gintautas.sakalauskas@tf.vu.lt*

Lietuvos teisės instituto
Kriminologinių tyrimų skyriaus
vyriausiasis mokslo darbuotojas
Ankštoji g. 1A, LT-01109 Vilnius
El. p. *gintautas@teise.org*

LYGTINIS PALEIDIMAS IŠ ĮKALINIMO ĮSTAIGŲ ĮSIGALIOJUS PROBACIJOS ĮSTATYMI: TEORIJA IR PRAKTIKA

Straipsnyje analizuojama lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų taikymo Lietuvoje problematika, teorijos ir praktikos kaita, lygtinio paleidimo pranašumai nuteistajam ir visuomenei, aptariama asmens elgesio ateityje prognozavimo dilema ir galimi jos sprendimo būdai.

ĮVADAS

Per pastaruosius 10 metų lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų sistema Lietuvoje buvo keičiama kelis kartus, kardinalūs pokyčiai buvo padaryti 2003 m., įsigaliojus Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksui (toliau vadinama – LR BVK),¹ ir 2012 m., kartu su Lietuvos Respublikos probacijos įstatymu (toliau vadinama – Probacijos

¹ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, patvirtintas įstatymu Nr. IX-994, priimtu 2002 m. birželio 27 d. // Žin., 2002, Nr. 73-3084 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). Plačiau apie lygtinio paleidimo reformą žr.: *Liutikas R.* Lygtinio paleidimo paskirtis baudžiamojoje teisėje // *Jurisprudencija*, 2003, t. 47 (39), p. 86–96.

įstatymas)² įsigaliojus naujai LR BVK XI skyriaus septintojo skirsnio „Lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų“ straipsnių redakcijai. Tokie kardinalūs lygtinio paleidimo sąlygų keitimai liudija intensyvią tinkamiausio visuomenės ir nuteistojo asmens poreikius atitinkančio teisinio reguliavimo bei jo įgyvendinimo praktikos paiešką. Probacijos įstatymu buvo siekiama sukurti veiksmingą probacijos sistemą, „orientuotą į asmenų pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos valdymą, sudarančią sąlygas užtikrinti visuomenės saugumą, mažinti nusikalstamų veikų recidyvus ir laisvės atėmimo vietose esančių asmenų skaičių“.³ Lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų teisinio reguliavimo pokyčius skatino laikmečio realijų ir poreikių nebeatitinkančios ir nepasiteisinusios lygtinio paleidimo sąlygos⁴ ir siekis didinti lygtinai paleidžiamų asmenų skaičių, labiau atsižvelgti į rizikos veiksnius ir nuteistųjų poreikius. Nors lygtinio paleidimo sąlygos, atsižvelgiant į realią padėtį ir poreikius, buvo suformuluotos tiksliau, taip pat sukurtos Lygtinio paleidimo komisijos,⁵ turinčios geriau įvertinti asmens pasirengimą išėjimui į laisvę ir nustatyti jam tinkamas pareigas bei taikytinas priemones lygtinio paleidimo metu, tačiau lygtinai paleidžiamų asmenų dalis pastebimai sumažėjo – 2012 m. ji buvo mažiausia per visą atkurtos nepriklausomybės laikotarpį: lygtinai buvo paleista tik 36,5 proc. iš visų tais metais iš įkalinimo įstaigų paleistų asmenų, o 2013 m. ši dalis

² Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas Nr. XI-1860, priimtas 2011 m. gruodžio 22 d. // *Žin.*, 2012, Nr. 4–108. Apie pastarųjų pakeitimų prielaidas plačiau žr.: *Mackevičius T.* Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų instituto įgyvendinimas // *Socialinis darbas*, 2011, Nr. 10 (1), p. 71–77; *Mackevičius T.* Probacija. *Quid id est?* // *Socialinių mokslų studijos*, 2011, Nr. 3 (2), p. 737–754; *Mesonienė S.* Teisiniai lyginamieji lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų aspektai // *Jurisprudencija*, 2006, t. 5 (83), p. 73–81; *Mesonienė S.* Lygtinio paleidimo instituto retrospektyva užsienio valstybėse ir Lietuvoje // *Jurisprudencija*, 2010, Nr. 3 (121), p. 295–316; *Sakalauskas G.* Ar reikalingas Lietuvai probacijos įstatymas? // *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Liber Amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui* (vyr. moksl. red. Gintaras Švedas). Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2012, p. 532–548; *Sakalauskas G., Kalpokas V., Mališauskaitė S., Ragauskas P., Stašinskas J., Šerkšnas A., Tamašauskaitė R., Toleikienė V., Usik D., Vinogradnaitė V.* Probacijos modelio sukūrimas Lietuvoje. I dalis: Situacijos analizė; II dalis: Konceptija ir pasiūlymai. Mokslo taikomas tyrimas. Vilnius: Teisės institutas, 2002. Tyrimo tekstą žr. Lietuvos teisės instituto internetinėje svetainėje [www.teise.org](http://teise.org); *Sakalauskas G.* Lygtinio paleidimo sistema ir korupcijos rizika. Vilnius: Teisės institutas, 2010 [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://teise.org/data/1lygtinio-paleidimo.pdf>>; *Vosyliūtė A.* Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų taikymo teismų praktikoje probleminiai aspektai // *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje* (ats. red. G. Švedas). Vilnius, 2010, p. 106–107. Apie aktualias problemas žr.: *Liuškevičius K.* Lygtinio paleidimo reforma Lietuvoje. Pirmųjų metų pamokos. Dokumentas aptarimui. Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2013.

³ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo projekto Nr. XIP-1892 aiškinamasis raštas, pateiktas 2010 m. balandžio 7 d.

⁴ Plačiau žr.: *Sakalauskas G.* Lygtinio paleidimo sistema ir korupcijos rizika. Vilnius: Teisės institutas, 2010 [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://teise.org/data/1lygtinio-paleidimo.pdf>>.

⁵ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. birželio 6 d. įsakymas Nr. 1R-154 „Dėl lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos nuostatų patvirtinimo“ // *Žin.*, 2012, Nr. 65-314.

dar labiau sumažėjo – iki 34,2 proc., kai 1998–2010 m. lygtinai būdavo paleidžiama 50–65 proc. visų iš įkalinimo įstaigų paleidžiamų asmenų (žr. *toliau tekste 1 pav.*). Tiesa, šis skaičius gerokai sumažėjo dar 2011 m. (lygtinai paleista 39,2 proc.), kai naujasis probacijos įstatymų paketas dar nebuvo įsigaliojęs. Tai verčia ieškoti ir kitų retesnio lygtinio paleidimo taikymo priežasčių, nesusijusių vien tik su teisinio reguliavimo nuostatomis. Viena iš prielaidų – sustiprėjęs baudžiamasis represyvumas Lietuvoje,⁶ kurį reikėtų sieti tiek su nacionaliniais valstybės raidos ypatumais,⁷ tiek ir su tam tikromis tendencijomis Europoje,⁸ įskaitant ir vadinamąją ekonominę krizę, kurios fone verbalizuojamos tikros ir tariamos grėsmės skatina didesnę represyvumą nustatytų (iširtų) normas pažeidusių asmenų atžvilgiu.⁹

Sunku nepastebėti ir dažniausiai itin neigiamo Lietuvos žiniasklaidos formuojamo probacijos (ypač – šiame straipsnyje analizuojamo jos sudėtinės dalies – lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų) įvaizdžio,¹⁰ išskyrus kai kurias retas išimtis.¹¹ Toks

⁶ Jį liudija pastaraisiais metais itin dažnas baudžiamųjų įstatymų griežtinimas, intensyvesnis baudžiamasis persekiojimas už tam tikro pobūdžio nusikalstamą elgesį, nuteistų asmenų skaičiaus didėjimas, vidutinės laisvės atėmimo baismės trukmės ilgėjimas, santykinio kalinių skaičiaus didėjimas ir kai kurie kiti baudžiamojo persekiojimo rodikliai. Plačiau žr.: *Sakalauskas G. Ką liudija didėjantis baudžiamasis represyvumas Lietuvoje? // Kriminologijos studijos, 2014, Nr. 2 (atiduota leidybai).*

⁷ Žr.: *Sakalauskas G., Bikelis S., Kalpokas V., Pocienė A. Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai. Teisės instituto mokslo tyrimai, t. 8. Vilnius: Teisės institutas, 2012.*

⁸ Žr., pvz., *Kury H., Brandenstein M. „Naujo poreikio bausti“ klausimu – ar griežtesnė baismės yra veiksminga nusikalstamumo prevencijos priemonė? // Teisės problemos, 2009, Nr. 2, p. 5–61; Sack F. Baudžiamasis populizmas šiuolaikinėse visuomenėse // Teisės problemos, 2010, Nr. 2, p. 41–57.*

⁹ Pastebima, kad (tikras ar tik subjektyviai vertinamas) ekonominių sąlygų blogėjimas lemia baudžiamosios ir bausmių vykdymo politikos griežtėjimą. Žr.: *Dünkel F., Snacken S. Strafvollzug in Europa // Neue Kriminalpolitik, 2000, Heft 4, p. 31–37. Svarbu pastebėti, kad šis griežtėjimas nėra susijęs su realiu nusikalstamumo didėjimu esant ekonominiams sunkumams, nes tyrimais tokio didėjimo nepastebėta (įskaitant ir Lietuvą), netgi priešingai – tam tikrų nusikaltimų daugėja intensyvaus ekonominio kilimo laikotarpiu. Keltina prielaida (nes šio straipsnio autoriui nėra žinoma apie tai atliktų tyrimų), kad griežtesnį baudžiamąjį persekiojimą lemia bendras nepasitenkinimas esama padėtimi, nesaugumo ir baimės didėjimas, tarpusavio pasitikėjimo mažėjimas, netgi atpirkimo ožių poreikis krizinėje situacijoje, kas galiausiai padidėjusiu griežtumu atsisuka prieš normas pažeidusius asmenis.*

¹⁰ Žr., pavyzdžiui, *Dirmienė N. Nuteistųjų probacija valstybei kainuoja milijonus // Balsas.lt, 2013 04 19; Gudavičiūtė D. Į laisvę anksčiau laiko norėję išeiti kaliniai – nuvilti ir įsiutę // Lrytas.lt, 2013 06 16; Rimšaitė T. Nusikaltimas ir bausmė siekiant teisingumo // Savaitė, Nr. 1, 2014 01 01, p. 6–7 (nors šiame straipsnyje iš esmės pozityviai pristatomos probacijos perspektyvos, tačiau preziumuojamas jokiais skaičiais nepagrįstas visuomenės nepasitikėjimas šia sistema, tokiu būdu toliau kuriant „save išpildančią paranašystę“).*

¹¹ Pavyzdžiui, nuo 2013 m. rudens LRT transliuota televizijos laida „Klaidos kaina“ mėgino plačiau ir nuodugniau atskleisti nusikaltimo ir baismės atlikimo aplinkybes, humaniška ir išsamia analize paprastai pasižymi ir internetinėje svetainėje *Bernardinai.lt* publikuojami straipsniai apie esamus ir buvusius

aprioriškai ir stereotipiškai neigiamas žiniasklaidoje formuojamas požiūris į bet kokias racionalesnes ir nuteistųjų integraciją skatinančias pertvarkas, neva bandantis atliepti visuomenės nuotaikas ir nuomonę, ne tik apsunkena reformas, bet ir daro įtaką teismų priimamiems sprendimams.

Šiame straipsnyje siekiama apžvelgti lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų srityje įvykusius ir tebevykstančius pokyčius, identifikuoti esmines tendencijas, teorines nuostatas ir praktiką, nubrėžti galimas tolesnes perspektyvas.

I. LYGTINIO PALEIDIMO PRASMĖ

Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų neturi būti vertinamas pirmiausia arba vien tik kaip „nuolaida“ nuteistajam asmeniui ar kaip paprastas jam paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymo formos sušvelninimas – būtent toks bendras sąmoningas ar nesąmoningas lygtinio paleidimo instituto vaidmuo dažniausiai užčiuopiamas ne tik visuomenėje, bet ir teismuose.¹² Pirminis **visuomenės interesas** yra integruotas jos narių gyvenimas, kad visi, įskaitant ir bausmę atlikusius asmenis, savo gyvenimo tikslų siektų teisėtais būdais ir priemonėmis. Būtent tokį tikslą bausmės vykdymui kelia LR BVK (1 straipsnio 2 dalis) ir Probacijos įstatymas (4 straipsnio 1 dalis).¹³ Taigi lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų prasmė gali ir turi būti atskleidžiama per šį tikslą – kiek ir kaip lygtinis paleidimas galėtų leisti geriau jo siekti. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijoje Rec (2003) 22 dėl lygtinio paleidimo (parolio)¹⁴ nurodoma, kad lygtinio paleidimo tikslas – „padėti kaliniams pereiti nuo gyvenimo įkalinimo įstaigose prie gyvenimo laikantis įstatymų visuomenėje, suku-

nuteistuosius. Taip pat žr.: Šilinskaitė E. Paleisti negalima kalinti – kur dėti kablelį sprendžiant lygtinio paleidimo lygtį? (I, II) // *Lrytas.lt*, 2012 02 29; 2012 03 15; Vitkauskas G., Gilytė R. Nuteistiesiems kalėjimų durys veriasi iš lėto // *Lrt.lt*, 2012 08 21.

¹² Pavyzdžiui, kai teismai lygtinio paleidimo netaikymą argumentuoja per mažą atliktos bausmės dalimi, galima klaidinga itin švelnaus baudžiamojo įstatymo interpretacija suteikus lygtinį paleidimą ar net traktuojant lygtinį paleidimą kaip išskirtinę priemonę (išimtį). Plačiau žr.: *Liutkevičius K.* Lygtinio paleidimo reforma Lietuvoje. Pirmųjų metų pamokos. Dokumentas aptarimui. Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2013, p. 5–6.

¹³ Plačiau žr.: *Sakalauskas G.* Ar reikalingas Lietuvai probacijos įstatymas? // *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Liber Amicorum profesorium Jonui Prapiesčiui (vyr. moksl. red. Gintaras Švedas)*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2012, p. 532–548; *Sakalauskas G.* Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasmė // *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2007, Nr. 2, p. 121–133; *Sakalauskas G.* Įkalinimo tikslų labirintuose // *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje* (ats. red. G. Švedas). Vilnius, 2010, p. 133–153.

¹⁴ Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Rec (2003) 22 dėl lygtinio paleidimo (parolio) [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://hub.coe.int/en/>>.

riant tai skatinančias sąlygas ir priežiūrą po paleidimo, bei prisidėti prie visuomenės saugumo ir nusikalstamų veikų skaičiaus visuomenėje mažinimo“ (2 punktą).¹⁵ Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijoje Rec (2006) 2 dėl Europos kalėjimų taisyklių (toliau vadinama – Europos kalėjimų taisyklės)¹⁶ 6 punkte įtvirtinta bendra nuostata, kad „visas įkalinimas turėtų vykti taip, kad asmenys, kuriems buvo atimta laisvė, galėtų lengviau integruotis į laisvą visuomenę“, o „įvairios išleidimo iš įkalinimo įstaigų formos turi būti numatytos kaip integruota laisvės atėmimo bausmės vykdymo dalis“ (103.6 punktą), įkalinimų asmenų grįžimo į visuomenę tikslas gali būti pasiektas įkalinimo įstaigai įgyvendinant parengimo paleidimui į laisvę programą arba taikant dalinį arba lygtinį paleidimą derinant priežiūrą su veiksminga socialine pagalba (107.3 punktą).¹⁷

Svarbu tai, kad integracijos priemonės įstaigos viduje ir laisvėje būtų taikomos **palaipsniui**, nuosekliai, jų vykdymą perimtų kitos atsakingos valstybinės institucijos ar nevyriausybinės organizacijos.¹⁸ Tokio nuoseklumo svarbą pabrėžia ir Europos kalėjimų taisyklių 107.1 punktą, kuriame rekomenduojama kuo anksčiau iki paleidimo į laisvę taikyti priemones ir specialias programas, kurios suteiktų galimybę nuteistiesiems įveikti sunkumus, kylančius įsiliejant į gyvenimą visuomenėje ir joje nebeusikalstant, o įkalinimo institucijos turi glaudžiai bendradarbiauti su tarnybomis ir įstaigomis, kurios prižiūri ir remia paleistus kalinius, atkreipiant ypatingą dėmesį į jų šeimą ir įdarbinimą (107.4 punktą). Šių laisvėje esančių tarnybų ir įstaigų atstovams turi būti sudarytos galimybės ateiti į įkalinimo institucijas, rengti juos paleidimui į laisvę ir planuoti paramos priemones po jų paleidimo (107.5 punktą). Vakarų Europos šalyse dar iki lygtinio paleidimo kaliniams dažnai suteikiamos trumpalaikės išvykos¹⁹ arba prieš tai jie apgyvendinami atvirose įkalinimo įstaigose

¹⁵ Angl. „Conditional release should aim at assisting prisoners to make a transition from life in prison to a law-abiding life in the community through post-release conditions and supervision that promote this end and contribute to public safety and the reduction of crime in the community.“

¹⁶ Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Rec (2006) 2 dėl Europos kalėjimų taisyklių [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://hub.coe.int/en/>>.

¹⁷ Angl. „This aim may be achieved by a pre-release programme in prison or by partial or conditional release under supervision combined with effective social support.“

¹⁸ Plačiau apie sisteminiu požiūriu paremtą nuteistųjų integracijos modelį žr.: Sakalauskas G., Kalpokas V. Nuteistųjų ir grįžusiųjų iš įkalinimo įstaigų integracijos modelis. Teisės instituto mokslo tyrimai, t. 10. Vilnius: Eugrimas, 2012. Nuosekliai nuteistųjų integracijai ypač daug dėmesio skiria Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Rec (2010) 1 dėl Europos probacijos taisyklių [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://hub.coe.int/en/>>.

¹⁹ Plačiau žr.: Sakalauskas G. Įkalinimo atvėrimas: prielaidos ir galimybės Lietuvoje // Teisė, 2013, Nr. 89, p. 37–54.

arba atviruose pusiaukelės namuose.²⁰

Apibendrinant lygtiniu paleidimu tiesiogiai siekiamus tikslus ir šalutinį poveikį, galima teigti, kad lygtinis paleidimas:

- **yra viena iš sąlygų, galinti skatinti pozityvų nuteistųjų asmenų elgesį įkalinimo įstaigoje;** tikėtina galimybė būti paleistam lygtinai ir likusią dalį bausmės atlikti laisvėje skatina nuo pat bausmės atlikimo pradžios siekti šio tikslo. Šiuo požiūriu svarbu, kad lygtinio paleidimo galimybė būtų aiškiai formuluojama ir aptariama jau bausmės atlikimo pradžioje, sudarant individualų darbo su nuteistuoju planą – tai numatyta ir Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklėse;²¹ Europos kalėjimų taisyklių 103.2 punktą įtvirtina strategiškai svarbią taisyklę, kad kuo greičiau po apgyvendinimo turi būti surašoma ataskaita apie asmeninę nuteistojo padėtį, jos pagrindu sudaromas bausmės atlikimo ir paleidimo į laisvę planas²² – šia taisykle pirmiausia įkalinimo įstaigų administracijos skatinamos suvokti, kad asmens parengimas paleidimui į laisvę, norint, kad jis būtų sėkmingas, turi prasidėti jau pirmosiomis kalnimo dienomis. Tačiau intervencijos galimybės didžiausios vis labiau artėjant paleidimo terminui, sukeliančiam kaliniams dviprasmius jausmus: viena vertus, su paleidimu siejamos viltys ir lūkesčiai gyvenimui laisvėje, kita vertus, daugėja nuogąstavimų ir didėja rezignacija dėl kylančios baimės, kad viltys neišsipildys ir po paleidimo klostysis toks pats gyvenimas, atvedęs į įkalinimo įstaigą.²³

²⁰ Plačiau žr.: *Sakalauskas G.* Socialinės ir ekonominės naujų laisvės atėmimo bausmės atlikimo formų taikymo prielaidos Lietuvoje // *Teisės problemos*, 2006, Nr. 4, p. 5–49.

²¹ 2012 m. birželio 27 d. redakcijos Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių 163 punkte įtvirtinta, kad: „Atsižvelgiant į nuteistojo asmenybę ir socialinės reabilitacijos poreikius, sudaromas individualus socialinės reabilitacijos (individualaus darbo su nuteistuoju) planas (programa). Dirbant socialinės reabilitacijos darbą su nuteistaisiais, įvertinamas jų rizikos laipsnis, nuteistieji skatinami rengtis reintegracijai į visuomenės gyvenimą, atlikus bausmę.“ Tų pačių taisyklių 325 punkte įtvirtinta: „Nuteistieji paleidimui iš pataisos įstaigos rengiami pagal individualų socialinės reabilitacijos (individualaus darbo su nuteistuoju) planą (programą), nurodytą šių taisyklių 163 punkte, ir nuteistųjų paleidimo iš laisvės atėmimo vietų parengiamojo darbo instrukciją, kurią tvirtina Kalėjimų departamento direktorius.“ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. birželio 27 d. įsakymas Nr. 1R-173 „Dėl teisingumo ministro 2003 m. liepos 2 d. įsakymo Nr. 194 „Dėl pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“ // *Žin.*, 2012, Nr. 74-3862.

²² Angl. „As soon as possible after such admission, reports shall be drawn up for sentenced prisoners about their personal situations, the proposed sentence plans for each of them and the strategy for preparation for their release.“

²³ *Bertram C.* Wider den organisierten Beziehungsabbruch. Entlassungsvorbereitung als kontinuierliches Hilfeangebot in einem vernetzten System // *Rehn G., Nanninga R., Thiel A.* (Hg.). *Freiheit und Unfreiheit. Arbeit mit Straftätern innerhalb und außerhalb des Justizvollzuges.* Herbolzheim: Centaurus Verlag, 2004, p. 432.

- **sudaro galimybes nuosekliai ir sisteminei nuteistojo asmens resocializacijai;** kriminologijos moksle žinoma, kad nusikalstamas elgesys dažnai susijęs su asmens socializacijos trukdžiais, neišsipildžiusiais lūkesčiais, patirtu neteisingu elgesiu, socialine atskirtimi, socialiai nerealizuotais gabumais, diskriminacija, galimybių neturėjimu, sudėtingais socialiniais santykiais, abejingumu, su įvairiausių asmeninių ir socialinių veiksnių visuma, apsupta galios ir paklusimo, primetimo, žymėjimo, apibrėžimo, aprašymo, identifikavimo, išskyrimo, iškėlimo, selekcijos, persekiojimo ir stigmatizacijos procesų.²⁴ Kitaip tariant, labai dažnai nusikalstamo elgesio priešistorėje galima aptikti daug socialinių sunkumų, lydinčių asmenį visą gyvenimą. Tai nereiškia, kad esant tokioms sąlygoms galima pateisinti nusikalstamą asmens elgesį,²⁵ tačiau vykdant bausmę visada svarbu matyti, kiek ir kaip keičiasi esama socialinė asmens situacija – ar bausmė ją koreguoja teigiama linkme, ar tik dar labiau apsunkina.²⁶ Į įkalinimo įstaigas patekę asmenys dažnai atsineša ir didelę įvairiausių socialinių sunkumų „kuprinę“,²⁷ kuri įkalinimo įstaigoje turi tendenciją dar labiau sunkėti, ypač jei bausmės atlikimas organizuojamas pagal atsėdėjimo principą. Sąžiningai ir nuoširdžiai siekiant resocializacijos tikslo, įkalinimo įstaigoje turi būti stengiamasi mažinti minėtos „kuprinės“ turinį, suteikiant daugiau perspektyvų ateityje, o lygtinis paleidimas tam yra gera priemonė. Žinoma, į resocializaciją orientuotos koncepcijos negali būti āklos esamai realybei ir nepaisyti teisingos santvarkos normatyvinės sistemos poreikių, kad toje realybėje nepaskęstų,²⁸ tačiau pirmiausia jos turi būti profesionalios, o įstaigoje kuriamos sąlygos ir personalo kompetencija turi atitikti siekiamą galutinį tikslą, kurio pereinamosios vadybos principu toliau laisvėje turėtų siekti probacijos tarnybos. Dažnai įkalinimo įstaigų darbuotojų nurodomas kalinių pasyvumas, apatiškumas, resocializacijos priemonių atmetimas ar abejingumas nėra tyčinis laisvės atėmimo bausmę atliekančio asmens noras „likti nusikaltėliu“. Dažnai už to slypi nusivylimas, resignacija, išsisukinėjimo mechanizmų internalizavimas arba jausmas, kad konkretūs pasiūlymai yra

²⁴ Plačiau žr.: *Dobryninas A., Sakalauskas G., Žilinskienė L.* Kriminologijos teorijos. Vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, 2008.

²⁵ Be to, galima rasti nusikalstamo elgesio pavyzdžių, kuriems netinka pirmiau aprašyti požymiai.

²⁶ Plačiau žr.: *Sakalauskas G., Čepas A., Nikartas S., Ūselė L.* Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės. Teisės instituto mokslo tyrimai, t. 9. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012, p. 67–76.

²⁷ Plačiau žr.: *Sakalauskas G., Kalpokas V.* Nuteistųjų ir grįžusiųjų iš įkalinimo įstaigų integracijos modelis. Teisės instituto mokslo tyrimai, t. 10. Vilnius: Eugrimas, 2012, p. 37–66.

²⁸ *Hassemer W.* Warum Strafe sein muss. Ein Plädoyer. Ullstein Buchverlage GmbH: Berlin, 2009, p. 71.

netinkami ar nenaudingi,²⁹ o jie uždaroje institucijoje natūraliai yra labai riboti. Šiuo požiūriu lygtinis paleidimas atveria naujas perspektyvas, ypač jei pavyksta tęsti įkalinimo įstaigoje pradėtus teigiamus pokyčius;

- **leidžia (ap)riboti kalinimo žalą;** tai, kad įkalinimas iš esmės yra žalingas, nors tam tikrais sunkaus nusikalstamo elgesio atvejais vis dar neišvengiama priemonė, pastebėta seniai, atsisakant naivaus „taisomojo“ ar kitokio pozityvaus poveikio prielaidos; dar 1987 m. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijoje Rec (87) 3 dėl Europos kalinimo įstaigų taisyklių buvo parašyta: „65. Būtina dėti visas pastangas, kad įkalinimas būtų vykdomas ir organizuojamas taip, kad: <...> b) būtų sumažintas žalingas įkalinimo poveikis ir skirtumai tarp gyvenimo įkalinimo įstaigoje ir laisvėje, galintys pakenkti kalinių rūpesčiui savimi ir atsakomybei <...>“. Kuo įkalinimas trunka ilgiau, tuo jis žalingesnis. Tyrimuose pastebėta, kad motyvacija pasikeisti didėja ar bent jau išlieka pirmaisiais antraisiais įkalinimo metais, tačiau vėliau patyrus, kad esi tik nubaustas ir nieko daugiau, ketvirtaisiais penktaisiais metais vėl sumažėja, kol vis labiau ima didėti frustracija ir rezignacija.³⁰ Be to, įkalinimo įstaigos veikia pagal savitą logiką ir „egoistinę kompetenciją“ – nepaisant keliamo resocializacijos tikslo svarbiausiu dalyku laikomas saugus kalinių laikymas, siekiant apsaugoti visuomenę nuo spėjamai (vok. *vermeintlich*) pavojingų nusikaltėlių.³¹ Dar XX a. viduryje kanadiečių sociologas E. Goffmanas kaip vieną svarbiausių totalios institucijos, kuriai neabejotinai priskirtinos ir įkalinimo įstaigos, požymių išskyrė stiprų orientavimąsi į save – įkalinimo įstaigų administracijoms ir jų darbuotojams atsakomybė už kalinius atsiranda jų įkalinimo dieną ir pasibaigia juos paleidus, todėl jų veikla ir yra orientuota tik į šį laikotarpį: „Įkalinimo įstaigos sienos gali būti laikomos suvokimo ribų simboliu, ribų, kurios atsispindi personalo sąmonėje. Iš to seka, kad įkalinimo įstaiga nėra organizuota pagal pagalbos ir integracijos priemonėms tinkamus ir būtinus principus. Jos stiprus koncentravimasis ties baudžiamosios justicijos proceso stadija užkerta kelią sklandžiam ir nuosekliam perėjimui, kompetencijų ribų ištrynimui ir peržengimui, kas yra būtina norint formuoti

²⁹ Böhm A. Strafvollzug. 2. Aufl. Juristische Bücher. Band 14. Frankfurt am Main: Alfred Metzner Verlag, 1986, p. 28.

³⁰ Kury H., Brandenstein M. „Naujo poreikio bausti“ klausimu – ar griežtesnės bausmės yra veiksminga nusikalstamumo prevencijos priemonė? // Teisės problemos, 2009, Nr. 2, p. 50.

³¹ Bertram C. Wider den organisierten Beziehungsabbruch. Entlassungsvorbereitung als kontinuierliches Hilfeangebot in einem vernetzten System // Rehn G., Nanninga R., Thiel A. (Hg.). Freiheit und Unfreiheit. Arbeit mit Straftätern innerhalb und außerhalb des Justizvollzuges. Herbolzheim: Centaurus Verlag, 2004, p. 431.

nuoseklią ir paleidimui į laisvę ruošiančią veiklą.³² Kitaip tariant, nepaisant oficialiai deklaruojamų tikslų, įkalinimo realybė ir kertiniai principai yra kiti – pirmiausia orientuoti į vidinės tvarkos palaikymą, kuris nuteistuosius verčia disciplinos ir tramdymo objektais, tokiu būdu ilgalaikėje perspektyvoje vis labiau juos žaloja ir nuasmenina. Be to, E. Goffmanas išskyrė ir daug kitų įkalinimo įstaigai kaip totaliai institucijai būdingų požymių, kurie pastebimi ir šiais laikais atliekant tyrimus įkalinimo įstaigose: vyraujantys abipusiai priešiški personalo ir kalinių stereotipai, įvedimo ceremonijos, prisitaikymo mechanizmai, skirtingi kalinių ir personalo kultūriniai ritualai ir t. t.³³ Visa tai sukuria nepalankias sąlygas resocializacijai, kurios tikslas neretai deklaruojamas vien tam, kad būtų galima pateisinti įkalinimo sistemos buvimą žmogaus orumą į pirmą vietą iškeliančioje visuomenėje.³⁴ Taigi preziumuojant įkalinimo žalingumą, išryškėja ir kitokia lygtinio paleidimo prasmė, nei įsivaizduojant, kad įkalinimas žmogų „taiso“.³⁵ Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad netgi už socialinę integraciją atsakingas personalas (socialiniai darbuotojai, pedagogai) didžiąją laiko dalį praleidžia ne tiesiogiai dirbdami su nuteistaisiais, o atlikdami administracinę darbą ir tvarkydami popierius.³⁶ Prie žalingos įtakos priskirtinas ir subkultūros poveikis, kuris Lietuvos įkalinimo įstaigose (kaip ir daugelyje kitų šalių, kuriose juntama iš sovietinės okupacijos paveldėta įkalinimo kultūra) vis dar yra labai didelis.³⁷ Lygtinio

³² Ten pat.

³³ Walter M. Strafvollzug. Stuttgart: Boorberg Verlag, 1991, p. 181.

³⁴ Ten pat, p. 204.

³⁵ Tokia prielaida nėra reta netgi teismų nutartyse, kuriose argumentuojant lygtinio paleidimo netaikymą atkreipiamas dėmesys į tai, kad nuteistasis neva dar nepasitaisė. Tačiau įvairiuose tyrimuose ir publikacijose žiniasklaidoje patys nuteistieji teigiamą („taisomąjį“) kalinimo poveikį pastebi labai retai, priešingai – daug dažniau kalbama apie totalios institucijos priespaudą ir beprasmybę. Žr.: Laiškai į laisvę 2000. Nuteistųjų kūrybos konkursas. Vilnius: Rosma, 1999; taip pat: *Bendžius S.* Gyvenimas Lukiškių kalėjime: amžina prietema, žiaurūs nusikaltimai ir religiniai atsivertimai // Delfi.lt, 2013 06 09; *Lukaitė A. A.* Marijampolės pataisos namų realybė kalinių lūpomis // Bernardinai.lt, 2010 08 25; *Povilaitis N.* Kalinio mirtis atskleidė siaubingas Pravieniškių kolonijos taisykles // Lrytas.lt, 2013 03 25; *Rapalavičiūtė L.* Jei norim ištiesti pagalbos ranką, negalime laikyti sugniaužę kumščius // Bernardinai.lt, 2011 06 23.

³⁶ Apie padėtį Vokietijoje: *Bertram C.* Wider den organisierten Beziehungsabbruch. Entlassungsvorbereitung als kontinuierliches Hilfeangebot in einem vernetzten System // *Rehn G., Nanninga R., Thiel A.* (Hg.). Freiheit und Unfreiheit. Arbeit mit Straftätern innerhalb und außerhalb des Justizvollzuges. Herbolzheim: Centaurus Verlag, 2004, p. 433. Lietuvoje: Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje 2009–2010: Apžvalga. Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2011 [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://www.hrmi.lt/>>

³⁷ Plačiau žr.: *Petkevičiūtė R.* Įkalinimo vyriškumai Lietuvos nuteistųjų subkultūroje ir Lenkijos nuteistųjų podkultūroje // Kultūra ir visuomenė, 2010, Nr. 1 (2), p. 147–170; *Petkevičiūtė R.* Neformalūs įstatymai

paleidimo perspektyva skatina žaisti pagal kitas taisykles ir galiausiai atveria šansus pabėgti nuo šios subkultūros išėjus iš įkalinimo įstaigos;

- **sudaro sąlygas skatinti lygtinai paleisto asmens atsakomybę ir savarankiškumą** bei sudaro prielaidas probacijos tarnybai ne tik prižiūrėti lygtinai paleistą asmenį, bet ir teikti jam tikslingą pagalbą, koreguoti taikomas priemones pagal asmens elgesį ir poreikius gyvenant laisvėje, o ne uždaroje sąlygose. Dar 1888 m. rusų mokslininkas I. J. Foinickis knygoje „Mokymas apie bausmę“, rašydamas apie „dvasinę kalinių pataisą“, ironiškai pastebėjo, kad „įstaigų administracija, neturėdama tvirto objektyvaus kriterijaus, pagal kurį galėtų atpažinti vidinį kalinių pasitaisymą, apie tai buvo priversta spręsti pagal jų atsakymų kuklumą, pagal jų išorinį susitaikymą, tokiu būdu darbo su jais rezultatu buvo tai, kad jie virsdavo gerais kaliniais, o ne gerais žmonėmis“. ³⁸ Tokie procesai, kai apie kalinių „pasitaisymą“ ar „nepasitaisymą“ sprendžiama pagal tai, kiek jie paklūsta nustatytai vidinei įkalinimo įstaigos tvarkai, kaip vykdo nurodymus ir ar sugeba neišvelti į konfliktus su darbuotojais bei kitais kaliniais, neišvengiami tokiose sistemose, kurios siekia asmens „pataisos“. Dažniausiai toks paklusimas ir sugebėjimas prisitaikyti prie esamos tvarkos neturi nieko bendra su žmogaus elgesiu laisvėje ir tikrųjų vidinių nuostatų pokyčiais – juos galima pamatyti ir įvertinti tik gyvenant laisvėje;
- **leidžia mažinti kalinių skaičių, kalinimo išlaidas ir geriau spręsti visas su įkalinimo įstaigų perpildymu susijusias problemas.** ³⁹ 2013 m. Lietuvoje vieno asmens kalinimui organizuoti buvo skiriami vidutiniškai 48 litai per dieną, ⁴⁰ vieno asmens probacijai organizuoti – maždaug 3 litai. ⁴¹ Lietuvoje

tarp kalėjimo sienų, arba Kas tai yra kriminalinė subkultūra? // Bernardinai.lt, 2010 11 29; Sakalauskas G. Asmenų, kuriems apribota laisvė, teisės. Žmogaus teisės Lietuvoje (autorių grupės vadovas A. Čepas). Vilnius: Naujos sistemos, 2005, p. 266–289; Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje 2007–2008: Apžvalga. Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2009 [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://www.hrmi.lt/>>; Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje 2009–2010: Apžvalga. Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2011 [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://www.hrmi.lt/>>.

³⁸ *Жг. Фойницкий И. Я. Учение о наказании. Москва, 2000, p. 63 (originalas – 1888 m.).*

³⁹ Mažinti įtampą, gerinti tarpusavio santykius, geriau organizuoti darbą, švietimą, laisvalaikį, sveikatos apsaugą, gerinti kalinimo sąlygas ir t. t. Platesnio lygtinio paleidimo taikymo svarbą šiame kontekste pabrėžia Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Rec (99) 22 dėl kalėjimų perpildymo ir kalėjimų populiacijos didėjimo [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://hub.coe.int/en/>>.

⁴⁰ Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Planavimo ir projektų valdymo skyriaus Vieno asmens išlaikymui vidutiniškai per dieną panaudotų lėšų įkalinimo įstaigoje 2013 m. suvestinė.

⁴¹ Pažymėtina, kad Lietuvoje didžiąją dalį kalinimo išlaidų (maždaug 85 proc.) ir beveik visas probacijos organizavimo išlaidas sudaro darbuotojų atlyginimai ir jų socialinis draudimas. Tai reiškia, kad praktiškai

kalinių skaičius yra didžiausias Europos Sąjungoje – 2014 m. pradžioje 100 000 gyventojų Lietuvoje teko maždaug 315 kalinių, o 2013 m. šis skaičius (330) Lietuvoje buvo didžiausiais nuo 2001 m. Pagal šį skaičių Lietuva patenka į pirmą didžiausių kalinių skaičių turinčių visos Europos valstybių trejetuką (po Rusijos – 474 (2013 12 01) ir Baltarusijos – 335 (2012 10 01)).⁴² Per paskutinius dvejus metus Lietuva „aplenkė“ net 3 šalis – Ukrainą, Gruziją ir Latviją, o Rusiją ir Baltarusiją gerokai „prisivijo“, ir matant žymių kalinių skaičiaus mažėjimo tendenciją pastarosiose šalyse galima nuogąstauti, kad Lietuva netrukus aplenks ir jas. Viena pagrindinių didelį kalinių skaičių Lietuvoje lemiančių priežasčių yra ne vien tik dažnas laisvės atėmimo bausmės taikymas, bet ir jos (teismų skiriama ir realiai atliekama) vidutinė trukmė,⁴³ kurią lygtinis paleidimas leidžia sutrumpinti.

II. LYGTINIO PALEIDIMO TAIKYMO SĄLYGOS LIETUVOJE IR KITOSE EUROPOS ŠALYSE

2012 m. liepos 1 d. įsigaliojusio naujos redakcijos LR BVK 157 str.⁴⁴ 1 d. įtvirtina bendrą normą, pagal kurią „laisvės atėmimo bausmę pataisos įstaigose atliekantys nuteistieji,

kai vieno asmens lygtinis paleidimas į laisvę leidžia sutaupyti tik nedidelę dalį jam vidutiniškai kalinti skiriamos sumos, nes įkalinimo įstaigos darbuotojai negali būti atleidžiami ar mažinamas jų atlyginimas priklausomai nuo dažnesnio ar retesnio lygtinio paleidimo taikymo. Tačiau tam tikra dalis lėšų (maitinimui ir pan.) gali būti sutaupyta, be to, galima efektyviau paskirstyti personalą.

⁴² Po Lietuvos seka Latvija – 304 (2013 01 01), Ukraina – 286 (2013 12 01), Estija – 227 (2013 12 30), Azerbaidžanas – 210 (2013 07 01), Juodkalnija – 208 (2013 01 01), Lenkija – 209 (2013 11 30), Gruzija – 200 (2013 09 30), Turkija – 188 (2013 12 02), Moldova – 187 (2013 10 01), Vengrija – 186 (2013 06 13), Slovakija – 184 (2013 11 30), Armėnija – 160 (2013 05 24), Albanija – 158 (2013 01 01), Rumunija – 158 (2013 12 17), Čekija – 157 (2013 11 13), Bulgarija – 151 (2012 10 01), Jungtinė Karalystė (Anglija ir Velsas) – 148 (2013 12 27), Škotija – 146 (2013 11 29), Ispanija – 145 (2013 12 27), Serbija – 142 (2012 12 31), Portugalija – 137 (2013 12 01), Makedonija – 122 (2011 09 01), Graikija – 111 (2012 01 01), Belgija – 108 (2013 01 01), Kroatija – 108 (2013 01 01), Kipras – 106 (2011 09 01), Italija – 105 (2013 11 30), Jungtinė Karalystė (Šiaurės Airija) – 101 (2013 12 13), Prancūzija – 100 (2013 11 01). Kitose Europos šalyse šis skaičius buvo mažesnis nei 100. Absoliutus lyderis pasaulyje yra JAV – 707 (2012 12 31). Žr.: World Prison Brief. International Centre for Prison Studies. University of London [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://www.prisonstudies.org/world-prison-brief/>>; žiūrėta 2014 m. sausio 30 d.

⁴³ Plačiau žr.: Sakalauskas G., Bikelis S., Kalpokas V., Pocienė A. Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai. Teisės instituto mokslo tyrimai, t. 8. Vilnius: Teisės institutas, 2012, p. 143–156; Sakalauskas G. Globalizacijos įtaka laisvės atėmimo bausmės vykdymui // Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai (vyr. moksl. red. Gintaras Švedas). Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 123–140.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 66, 90, 91, 126, 138, 140, 152, 154, 157, 158, 159, 164, 176 straipsnių pakeitimo ir 127, 160, 161, 162, 163, 179 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas Nr. XI-1863, priimtas 2011 m. gruodžio 22 d. // Žin., 2011, Nr. 4-110.

kurie įvykdė individualiame socialinės reabilitacijos plane numatytas priemones ir pateikė Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijai prašymus lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos ir kurių nusikalstamo elgesio rizika, elgesys bausmės atlikimo metu ir kitos reikšmingos aplinkybės sudaro pagrindą manyti, kad jie laikysis įstatymų ir nenusikals, gali būti lygtinai paleisti iš pataisos įstaigų⁴⁵. Viena vertus, ši LR BVK 157 str. 1 d. formuluotė yra kur kas konkretesnė už prieš tai galiojusią LR BVK 157 str. 1 ir 2 d. sąlygą, pagal kurią lygtinai galėjo būti paleisti asmenys, „kuriuos įmanoma toliau taisyti neizoliavus nuo visuomenės, bet prižiūrimus“, jei jie įsipareigodavo „doru elgesiu ir stropiu darbu įrodyti, kad pasitaisys“⁴⁵. Kita vertus, nustatytų sąlygų visuma (žr. 1 lentelę) atrodo nesuderinta su anksčiau aprašyta lygtinio paleidimo prasme. Jeigu Lygtinio paleidimo komisija arba teismas padaro išvadą, kad įvertintos aplinkybės **nesudaro pagrindo manyti**, kad asmuo laikysis įstatymų ir nenusikals, tokiu būdu asmens nepaleidžiant lygtinai kartu turėtų būti daroma prielaida, kad tolesnis asmens kalinimas tokią tikimybę didina. Šis vertinimas susijęs su sudėtinga ir sunkiai išsprendžiama asmens elgesio ateityje prognozavimo problema, kuri plačiau aptariama straipsnio *IV skyriuje*.

⁴⁵ Šios formuluotės kritiką žr.: *Sakalauskas G.* Lygtinio paleidimo sistema ir korupcijos rizika. Vilnius: Teisės institutas, 2010, p. 10–11 [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://teise.org/data/lygtinio-paleidimo.pdf>>; *Vosyliūtė A.* Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų taikymo teismų praktikoje probleminiai aspektai // Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje (ats. red. G. Švedas). Vilnius, 2010, p. 95–115; Asmens „pataisymo“ koncepcijos kritiką žr.: *Sakalauskas G.* Įkalinimo tikslų labirintuose // Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje (ats. red. G. Švedas). Vilnius, 2010, p. 133–153.

1 lentelė. Lygtinio paleidimo sąlygos pagal LR BVK 157 str.

Bendros sąlygos: <ul style="list-style-type: none"> • įvykdytos individualiame socialinės reabilitacijos plane numatytos priemonės; • pateiktas prašymas; • nusikalstamo elgesio rizika, elgsens baismės atlikimo metu ir kitos reikšmingos aplinkybės sudaro pagrindą manyti, kad laikysis įstatymų ir nenusikals. 	
Formalus kriterijus – atlikta baismės dalis	Nusikaltimų ir asmenų kategorijos
Atlikus 1/3, bet ne mažiau 4 mėn.	- už neatsargius nusikaltimus, kai baismė neviršija 6 metų; - už tyčinius, kai baismė neviršija 3 metų; - nepilnamečiai.
Atlikus 1/2	- už neatsargius nusikaltimus, kai baismė viršija 6 metus; - už tyčinius nusikaltimus, kai baismė viršija 3 metus, bet neviršija 10 metų.
Atlikus 2/3	- už tyčinius nusikaltimus, kai baismė viršija 10 metų, bet neviršija 15 metų.
Atlikus 3/4	- už tyčinius nusikaltimus, kai baismė viršija 15 metų, bet neviršija 25 metų.
Intensyvi priežiūra: jei kalinys sutinka, lygtinis paleidimas gali būti taikomas likus 6 mėn. iki galimo lygtinio paleidimo termino.	
Nėščios moterys ir vaikų iki 3 metų turinčios motinos ypatingais atvejais, vadovaujantis motinos ir vaiko interesais bei atsižvelgus į atliktos baismės dalį ir kitas aplinkybes gali būti paleidžiamos lygtinai nesilaikant nustatyto atliktos baismės dalies kriterijaus (LR BVK 152 str. 5 d.)	
Nepaleidžiami asmenys: <ol style="list-style-type: none"> 1) nuteisti už nusikaltimus Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai; 2) nuteisti už nusikaltimus nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvei ir (ar) neliečiamumui; 3) kuriems mirties baismė malonės arba amnestijos tvarka pakeista laisvės atėmimu iki gyvos galvos, taip pat laisvės atėmimu iki gyvos galvos nuteisti asmenys; 4) nuteisti už tyčinius nusikaltimus, padarytus areštinėse, pataisos įstaigose ir kardomojo kalnimo vietose; 5) kuriems iki laisvės atėmimo baismės atlikimo pabaigos liko mažiau negu trys mėnesiai. 	

Svarbu tai, kad pagal naują teisinę reguliavimą formalus lygtinio paleidimo kriterijus – atlikta minimali laisvės atėmimo baismės dalis – siejamas su nusikaltimo sunkumu (išskyrus išskirtinę nepilnamečių asmenų kategoriją). Tai reiškia, kad sprendžiant dėl lygtinio paleidimo taikymo neturėtų būti dar kartą⁴⁶ atsižvelgiama

⁴⁶ Faktiškai į nusikaltimo sunkumą tokiomis atvejais atsižvelgiama tris kartus: pirmą kartą į tai jau atsižvelgė įstatymų leidėjas, formalųjį lygtinio paleidimo pagrindą – atliktos baismės dalį susiedamas su nusikaltimo sunkumu. Asmens nusikalstamo elgesio riziką vertinančiose metodikose nusikaltimo sunkumo (tiesiogiai ir (arba) netiesiogiai – per įvairias sunkinančias aplinkybes, pavyzdžiui, teistumą, girtumą ir

į nusikaltimo sunkumą, nors teismai savo nutartyse tai dažnai daro.⁴⁷

Lygtinai nepaleidžiamų asmenų sąrašė galima išskirti populistiniais sumetimais 2012 m. birželio 5 d.⁴⁸ suformuluotą nuostatą dėl asmenų, nuteistų už nusikaltimus nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvei ir (ar) neliečiamumui (LR BVK 158 straipsnio 2 punktas), taip pat jau kuris laikas diskutuojamą, tačiau nesprenžiamą nuteistųjų iki gyvos galvos lygtinio paleidimo problemą (LR BVK 158 straipsnio 3 punktas).

Nekyla abejonių, kad visi šio straipsnio *I skyriuje* aprašyti lygtinio paleidimo privalumai tinka ir asmenims, nuteistiems už **nusikaltimus nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvei ir (ar) neliečiamumui**. Tokio pobūdžio nusikalstamo elgesio atvejais⁴⁹ yra ypač svarbu turėti galimybę patikrinti asmens elgesį laisvėje prižiūrint ir globojant probacijos tarnyboms,⁵⁰ tačiau tokia galimybė buvo panaikinta – dabar tokie asmenys paleidžiami į laisvę tik atlikę visą bausmę, o tai reiškia, kad jų elgesio po išėjimo iš įkalinimo įstaigos probacijos tarnybos neprižiūrės.

Lietuva yra viena iš dviejų Europos Sąjungos šalių (kita – Nyderlandai), kurioje **nuteistiesiems iki gyvos galvos** nenumatyta lygtinio paleidimo galimybė. Lietuvoje tokiems kaliniams malonę gali suteikti Respublikos Prezidentas atlikus 10 metų baus-

pan.) lyginamasis svoris taip pat yra didelis. Galiausiai trečią kartą į nusikaltimo sunkumą dėmesį atkreipia teismas savo nutartyje. Toks teismų argumentavimas yra akivaizdžiai neteisingas ir prieštarauja *ne bis in idem* principui. Šią problematiką analizuoja kolegė Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios justicijos katedroje A. Vosyliūtė, kuri artimiausiu metu apie tai turėtų publikuoti straipsnį, todėl plačiau ši problematika čia neanalizuojama.

⁴⁷ Plačiau žr.: *Liutkevičius K.* Lygtinio paleidimo reforma Lietuvoje. Pirmųjų metų pamokos. Dokumentas aptarimui. Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2013.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymas Nr. XI-2040, priimtas 2012 m. birželio 5 d. (Žin., 2012, Nr. 68-364); įsigaliojo 2013 m. sausio 1 d.

⁴⁹ Pažymėtina, kad asmens nuteisimas už šiuos nusikaltimus (t. y. pagal konkrečius čia mintyje turimus Baudžiamojo kodekso straipsnius) mažai ką pasako apie tikruosius psichologinius asmens motyvus. *Spöhr M.* Sozialtherapie von Sexualstraftätern im Justizvollzug: Praxis und Evaluation. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2009, p. 32 ir kt. Taip pat žr.: *Liesis M.* Lytinių nusikaltimų prieš vaikus prevencinės priemonės // Teisės problemos, 2010, Nr. 1 (67), p. 67–94.

⁵⁰ Kaip rašo T. Furnissas, „vaiko seksualinio išnaudojimo specifinė situacija, kurioje vaikas yra „narkotikas“, reikalauja griežtos kontrolės ir teisinės paramos seksualinių prievartautojų gydymui, kad būtų užkirstas kelias grįžti į šį blogą įprotį, kurio negalima toleruoti. <...> Labai svarbus dalykas yra nuolatinis pažangos ar nesėkmės vertinimas“. *Furnissas T.* Vadovėlis įvairių sričių specialistams apie vaikų seksualinį išnaudojimą. Darbo organizavimas, psichoterapija, teisinė apsauga ir priežiūra. Vilnius: Vaiko teisių informacijos centras, 2002, p. 146 ir kt. Tais atvejais, kai nusikalstamas seksualinis asmens elgesys prieš vaikus liudija tam tikrus psichinius sutrikimus ir terapinės intervencijos poreikį (pavyzdžiui, pedofilijos atveju), ją taikant būtina tam tikrą laiką tikrinti, kaip asmuo elgiasi laisvės sąlygomis, suteikiant trumpalaikes išvykas, taip pat lygtinio paleidimo metu. *Spöhr M.* Sozialtherapie von Sexualstraftätern im Justizvollzug: Praxis und Evaluation. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2009, p. 102 ir kt.

mės.⁵¹ Tačiau kol kas tik vienam kaliniui 2012 m. bausmė buvo sutrumpinta iki 25 metų.⁵² Malonė žmogaus teisių požiūriu nėra laikoma pakankama priemone sutrumpinti laisvės atėmimo bausmę iki gyvos galvos, nes malonė, kas ją beteiktų – karalius ar prezidentas, visuomet yra išskirtinė ir pavienė priemonė, teikiama retais ir išimtiniais atvejais, be to, tokiu atveju visa atsakomybė užkraunama valstybės vadovui.⁵³ Viename naujausių 2013 m. liepos 9 d. priimtų sprendimų Europos Žmogaus Teisių Teismas Anglijoje galiojančią teismų praktiką, nenumatančią galimybės tam tikrais atvejais būti paleistam lygtinai, pripažino pažeidžiančia Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją.⁵⁴ Dalis nuteistųjų iki gyvos galvos Lietuvoje taip pat kreipėsi į Europos Žmogaus Teisių Teismą, kuris minėtą draudimą taip pat greičiausiai pripažins pažeidžiančiu Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnį.

Abejonių kelia ir LR BVK 158 straipsnio 4 punktas, pagal kurį lygtinai nepaleidžiami asmenys, **nuteisti už tyčinius nusikaltimus, padarytus areštinėse, pataisos įstaigose ir kardomojo kalnimo vietose**. Įkalinimo vietose kasmet užregistruojama keli šimtai nusikalstamų veikų, iš kurių maždaug 2/3 sudaro su narkotikais susiję nusikaltimai.⁵⁵ Kyla klausimas, ar įkalinimo institucijoje užregistruota nusikalstama veika savaime turėtų atimti galimybę būti paleistam lygtinai, žinant, kad ne tik susijusių su narkotikais, bet ir kitų nusikalstamų veikų latentiškumas įkalinimo įstaigose yra labai didelis, o jų užregistravimas iš esmės priklauso nuo kalinių tarpusavio ir su darbuotojais vykstančios interakcijos. Be to, už naują nusikaltimą bus paskirta nauja bausmė, todėl naujo nuteisimo faktas neturėtų automatiškai naikinti galimybės būti paleistam lygtinai.

Šioje vietoje paminėtina ir problemiška bei teoriškai ne iki galo aiški Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau vadinama – LR BK)⁵⁶ 242 straipsnio reikšmė analizuojamu kontekstu. Pagal šį straipsnį numatoma baudžiamoji atsakomybė už **vengimą atlikti laisvės atėmimo bausmę** – kai kalinys, būdamas laikinai išleistas iš

⁵¹ Lietuvos Respublikos Prezidento dekretas Nr. 1K-852 „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2007 m. vasario 15 d. dekreto Nr. 1K-880 „Dėl Malonės komisijos sudarymo ir jos nuostatų“ pakeitimo“, priimtas 2011 m. lapkričio 11 d. // Žin., 2011, Nr. 136-6449.

⁵² Laurutyté O. Prezidentės malonė žudikui – lyg druska negyjančiai žaizdai // Etaplus.lt, 2012 05 13.

⁵³ Apie nuteistųjų iki gyvos galvos lygtinio paleidimo problematiką žr.: *Bikelis S., Sakalauskas G.* Laisvės atėmimu iki gyvos galvos nuteistų asmenų lygtinis paleidimas: tarptautiniai standartai, užsienio šalių patirtis ir pasiūlymai Lietuvai // *Teisės problemos*, 2008, Nr. 4, p. 23–66.

⁵⁴ *Vinter and others v. The United Kingdom*. 9 July 2013. Applications nos. 66069/09, 130/10 and 3896/10 [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://hudoc.echr.coe.int/>>.

⁵⁵ Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotas nusikalstamas veikas (Forma_EK-IT).

⁵⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, patvirtintas įstatymu Nr. VIII-1968, priimtu 2000 m. rugsėjo 26 d. // Žin., 2002, Nr. 89-2741 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

įkalinimo arba kardomojo kalinimo vietos, be svarbios priežasties nustatyti laiku negrįžta. Kyla klausimas – kur padaromas šis nusikaltimas? Pagal LR BK 4 straipsnio 2 dalį nusikalstamos veikos padarymo vieta yra vieta, kurioje asmuo veikė arba turėjo ir galėjo veikti, arba vieta, kurioje atsirado baudžiamojo įstatymo numatyti padariniai. LR BK 242 straipsnyje įtvirtinta nusikaltimo sudėtis yra formalioji – joje nėra numatomi padariniai kaip būtina sąlyga, nusikaltimas laikomas baigtu nuo veiksmų atlikimo. Taigi atrodytų, kad šis nusikaltimas yra padaromas ne pataisos įstaigoje ir jam neturi būti taikomas LR BVK 158 straipsnio draudimas paleisti lygtinai. Asmuo, negrįždamas į pataisos įstaigą, nusikalstamai neveikia laisvėje (jis turi grįžti), o ne pataisos įstaigoje. Tačiau įkalinimo įstaigos tokius atvejus traktuoja kaip įkalinimo įstaigose padarytus nusikaltimus.⁵⁷ Atrodytų, kad LR BVK 158 straipsnio 4 punkto nuostata yra perteklinė ir asmens galimybes išeiti lygtinai turėtų kiekvienu konkrečiu atveju vertinti Lygtinio paleidimo komisija ir teismas.

Vertinant nacionalines lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų nuostatas svarbu analizuoti ir užsienio šalių patirtį – ji leidžia geriau suvokti nacionalinio reguliavimo savitumą.

Europoje egzistuoja dvi pagrindinės lygtinio paleidimo sistemos, kurios Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijoje Rec (2003) 22 dėl lygtinio paleidimo (parolio) iš esmės laikomos lygiavertėmis. „Pasirinktinėje“ (diskrecinėje) lygtinio paleidimo sistemoje lygtinio paleidimo galimybė siejama su **pozityvia individualia prognoze** (pvz., Estijoje, Ispanijoje, Kroatijoje, Lietuvoje, Nyderlanduose, Vokietijoje), o „privalomojoje“ sistemoje lygtinis paleidimas taikomas **automatiškai**, iš esmės atsisakant individualios prognozės (pvz., Anglijoje ir Velse, Graikijoje, Suomijoje, Škotijoje, Švedijoje).⁵⁸ Tam tikri prognozavimo elementai gali būti ir šioje sistemoje, tačiau paleidimo kriterijai šiuo atveju siejami su kitokiais tikslais, pavyzdžiui, negatyvios prognozės nebuvimu. Belgijoje, Danijoje ir Šveicarijoje įkalinamas asmuo, atlikęs tam tikrą dalį bausmės, nepaleidžiamas lygtinai tik tuo atveju, jei yra išskirtinė negatyvi prognozė (žr. 2 lentelę).⁵⁹

Taip pat pažymėtina, jog Europos Sąjungoje yra šalių, kuriose iš viso nėra laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės – Ispanijoje, Kroatijoje, Norvegijoje, Portugalijoje. Kita vertus, yra šalių, kuriose lygtinis paleidimas negalimas, kai asmuo laisvės atėmimu iki gyvos galvos nuteisiamas už tam tikrus nusikaltimus (pavyzdžiui, Anglijoje, ką Europos Žmogaus Teisių Teismas pripažino nesuderinamu su Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnio nuostata). Jau minėta, kad, be Lietuvos, nuteistųjų iki gyvos galvos lygtinis paleidimas nenumatomas Nyderlanduose – tokiems asmenims teikti malonę suteikti įgaliojimai karaliui, tačiau ši bausmė Nyderlanduose skiriama itin retai.

⁵⁷ Straipsnio autoriui kol kas nepavyko rasti šią problemą vertinančių teismų sprendimų.

⁵⁸ *Dünkel F., van Zyl Smit D., Padfield N.* Concluding thoughts // *Padfield N., van Zyl Smit D., Dünkel F.* (eds.). *Release from Prison*. Cullompton, Devon: Willan Publishing, 2010, p. 420 ir toliau.

⁵⁹ Ten pat.

2 lentelė. Lygtinio paleidimo terminai ir sąlygos pasirinktose Europos šalyse⁶⁰

Šalis	Terminuotas laisvės atėmimas		Galimas lygtinis paleidimas		Papildomos sąlygos terminuoto laisvės atėmimo atveju
	Minimalus	Maksimalus*	Terminuoto laisvės atėmimo atveju	Laisvės atėmimo iki gyvos galvos atveju	
Anglija ir Velsas	14 d. (atidėjus dalies bausmės vykdymą), kitais atvejais – 7 mėn.	22 m. (pagal teismų praktiką)	Atlikus nuo 1/2 iki 3/4, išimties taikomos pavojingiems nusikaltėliams	Atlikus nuo 12 m. (nepilnamečiams) iki 30 m.; ypač sunkių nusikaltimų, kuriuos padarė vyresnei nei 21 m. asmenys, atveju – netaikoma*	Paleidžiama automatiškai, prižiūri probacijos tarnybos
Austrija	1 d.	20 m.	Atlikus 1/2 arba 3 mėn.; esant bendrosios prevencijos pagrindams – 2/3	15 m.	Gera prognozė ir vertinimas, kad lygtinio paleidimo atveju preventyvus poveikis recidyvui nebus mažesnis nei atlikus visą bausmę
Belgija	8 d.	30 m.	Atlikus 1/3, mažiausiai 3 mėn.; recidyvo atveju 2/3, mažiausiai 6 mėn.	Atlikus 10 m.; recidyvo atveju – 14 m.	Negatyvios prognozės nebuvimas, automatiškas paleidimas likus mažiau nei 1 m.
Čekija	-	25 m.	Atlikus 1/2; už tam tikrus nusikaltimus ir tam tikrais recidyvo atvejais – atlikus 2/3	Atlikus 20 m.	Geras elgesys ir prognozė arba asmeninis laidavimas
Danija	30 d.	16 m.	Atlikus nuo 1/2 iki 2/3, mažiausiai 2 mėn.	Atlikus 12 m.	Negatyvios prognozės nebuvimas, užtikrintas apgyvendinimas ir pajamos

* Europos Žmogaus Teisių Teismas šią nuostatą 2013 m. liepos 9 d. pripažino nesuderinama su Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsniu. Žr. 54-ą išnašą.

⁶⁰ Parengta pagal: *Kindhäuser U., Neumann U., Paeffgen H.-U.* (Hrsg.). *Strafgesetzbuch Kommentar*. 4. Aufl. Band 1. Allgemeiner Teil. München: Nomos Verlag, 2013, p. 1701–1706; *Padfield N., van Zyl Smit D., Dinkel F.* *Release from Prison. European policy and practice*. London, New York: Routledge, 2010, p. 409–419.

Šalis	Terminuotas laisvės atėmimas		Galimas lygtinis paleidimas		Papildomos sąlygos terminuoto laisvės atėmimo atveju
	Minimalus	Maksimalus*	Terminuoto laisvės atėmimo atveju	Laisvės atėmimo iki gyvos galvos atveju	
Estija	30 d.	20 m.	Atlikus 1/2 (mažiausiai 6 mėn.) arba 2/3, priklausomai nuo nusikaltimo sunkumo	Atlikus 30 m.	Teigiama prognozė
Graikija	10 d.	20 m.	Kalėjime atlikus 2/5, pataisos namuose – 3/5 (nuo 70 m. amžiaus – 2/5)	Atlikus 20 m.; tam tikrais atvejais – 16 m.	Automatiškas paleidimas ligos atveju, palanki rizikos prognozė
Ispanija	6 mėn.	20 m.	Atlikus 3/4	Nėra įkalinimo iki gyvos galvos	Atsižvelgiama į elgesį įstaigoje, išvykų metu
Italija	5 d.	24 m.	Atlikus 30 mėn. arba 1/2; recidyvo atveju – 4 m. arba 3/4 bausmės	Atlikus 26 m.	Geras elgesys, įgyvendinti išpareigojimai
Kroatija	30 d.	40 m.	Atlikus 1/3 arba 1/2	Nėra įkalinimo iki gyvos galvos	Atsižvelgiama į asmenybę, gyvenimo aplinkybes, elgesį įkalinimo įstaigoje ir laukiamą lygtinio paleidimo poveikį
Lenkija	1 mėn.	25 m.	Atlikus 1/2, mažiausiai 6 mėn.; recidyvo atveju – 2/3 ir mažiausiai 1 m.	Atlikus 25 m.	Pozityvi prognozė
Nyderlandai	1 d.	30 m.	Atliekant bausmę iki 1 m. negalimas lygtinis paleidimas; bausmės nuo 1 m. iki 2 m. atveju – 1 m. + 1/3 likusios bausmės; ilgesnės nei 2 m. bausmės atveju – atlikus 2/3	Galima tik malonė, pakeičiant į 30 m. bausmę, tuomet pagal bendrą taisyklę galimas paleidimas atlikus 2/3	Nepaleidžiamas, jei yra išskirtinai negatyvi prognozė

Šalis	Terminuotas laisvės atėmimas		Galimas lygtinis paleidimas		Papildomos sąlygos terminuoto laisvės atėmimo atveju
	Minimalus	Maksimalus*	Terminuoto laisvės atėmimo atveju	Laisvės atėmimo iki gyvos galvos atveju	
Prancūzija	2 mėn.	30 m.	Atlikus 1/2, recidyvo atveju – 2/3	Atlikus 15 m.	Vertinamos pastangos dalyvauti reabilitacijos veiklose
Rumunija	15 d.	30 m.	Atlikus 2/3 už tyčinius nusikaltimus bausmės iki 10 m., 3/4 – daugiau nei 10 m.; atlikus 1/2 už neatsargius nusikaltimus bausmės iki 10 m., 2/3 – daugiau nei 10 m.	Atlikus 20 m.	Intensyvus ir disciplinuotas darbas, reabilitacinė pažanga atliekant bausmę
Rusija	2 mėn.	20 m.	Priklausomai nuo nusikaltimo sunkumo – atlikus nuo 1/2 iki 2/3, mažiausiai 6 mėn.	Atlikus 25 m.	Prognozė gerai reabilitacijai
Slovėnija	15 d.	30 m.	Atlikus 1/2 arba 3/4 bausmės, jei ji ilgesnė nei 15 m.	Atlikus 25 m.	Gera prognozė (pagrįstas lūkestis, kad nepadarys naujų nusikaltimų)
Suomija	14 d.	12 m.	Atlikus 14 d., atlikus 2/3; jei nusikaltimą padarė būdamas iki 21 m. – atlikus 1/2, atliekant bausmę nepilnamečių įkalinimo įstaigoje – atlikus 1/3	12 m., jei nusikaltimą padarė būdamas iki 21 m. – 10 metų	Automatiškas paleidimas
Švedija	14 d.	10 m.	Atlikus 2/3 paleidžiama, nebent yra ypatingų pagrindų nepaleisti (gali būti nukeliamas paleidimas)	Įstatymais nereglamentuota, dažniausiai ma-lonės tvarka pakeičiant į 15–25 m.	Automatiškas paleidimas, jei nėra ypatingų pagrindų

Šalis	Terminuotas laisvės atėmimas		Galimas lygtinis paleidimas		Papildomos sąlygos terminuoto laisvės atėmimo atveju
	Minimalus	Maksimalus*	Terminuoto laisvės atėmimo atveju	Laisvės atėmimo iki gyvos galvos atveju	
Šveicarija	6 mėn.	20 m.	Atlikus 2/3, mažiausiai 3 mėn.	Atlikus 15 m.; jeigu yra išskirtinės asmeninės aplinkybės – atlikus 10 m.	Geras elgesys, nėra požymių recidyvui
Vengrija	2 mėn.	15 m.	Atlikus 4/5 pataisos namuose, 3/4 kalėjime, 2/3 kitose įkalinimo įstaigose; laisvės atėmimo bausmės iki 3 m. atveju – 1/2	Atlikus 20 m. arba 30 m.; teismas gali uždrausti paleisti lygtinai	Gera prognozė ir geras elgesys

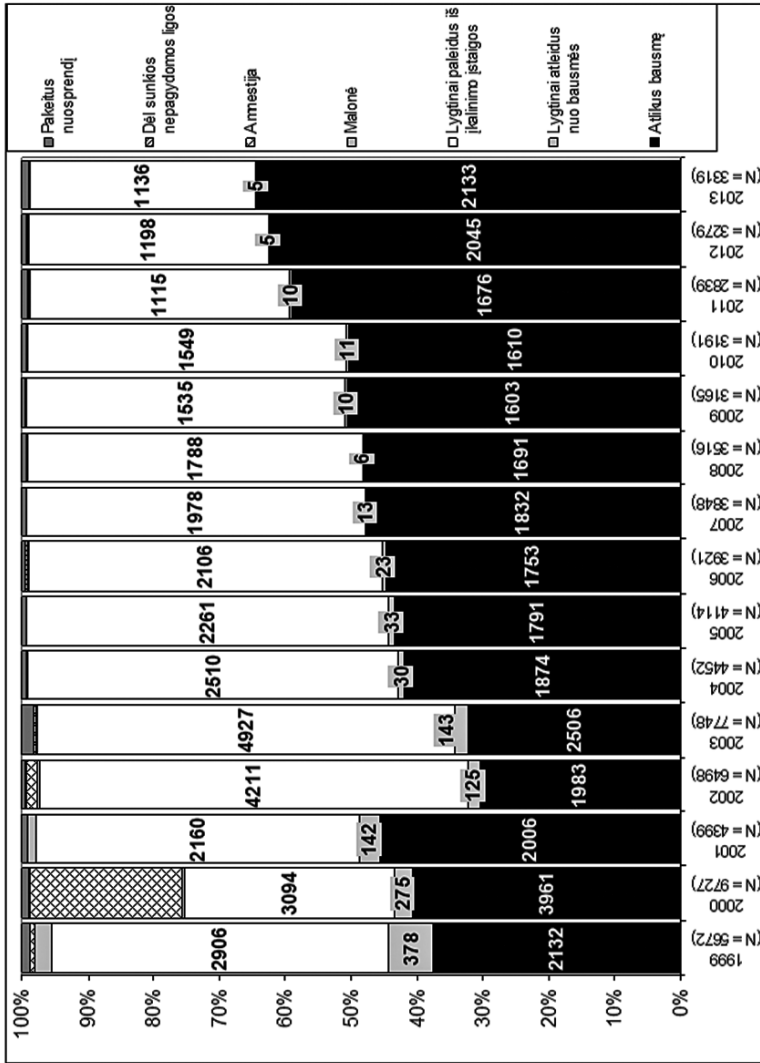
* Skiriamas už vieną nusikaltimą. Skiriant bausmę pagal kelis nuosprendžius arba už pakartotinį nusikaltimą kai kuriose šalyse maksimalus laisvės atėmimo bausmės terminas yra didesnis.

III. LYGTINIO PALEIDIMO TAIKYMO PRAKTIKA LIETUVOJE

Įsigaliojus probacijos įstatymų paketui lygtinai paleidžiamų asmenų dalis Lietuvoje pastebimai sumažėjo – 2012 m. ji buvo mažiausia per visą atkurtos nepriklausomybės laikotarpį: **lygtinai buvo paleista tik 36,5 proc.** iš visų tais metais iš įkalinimo įstaigų paleistų asmenų, o 2013 m. ši dalis sumažėjo dar labiau – iki **34,2 proc.**, kai 1998–2010 m. lygtinai būdavo paleidžiama 50–65 proc. (2011 m. 39,2 proc.) visų iš įkalinimo įstaigų paleidžiamų asmenų (žr. 1 pav.). Visgi 2012 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ataskaitoje⁶¹ giriamasi, kad lygtinio paleidimo atvejų 2012 m., palyginus su 2011 m., padaugėjo 7 proc.⁶² Kaip matyti 1 pav., 2012 m. išties padidėjo absoliutus lygtinai paleistų asmenų skaičius, tačiau jį lėmė pastaraisiais metais didėjęs įkalinimų asmenų

⁶¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 259 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 metų veiklos ataskaitos pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“, priimtas 2013 m. kovo 20 d. // Žin., 2013, Nr. 35-1702.

⁶² Tokiame kontekste itin keistai atrodo ir Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pranešimai spaudai, kuriuose kažkodėl bandoma parodyti, kad viskas puikiai veikia, nevertinant esamų tendencijų kritiškai, jų nereflektuojant, nediskutuojant, nekeliant klausimų. Pvz., Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų išibėgėja // Elta.lt, 2013 06 14; Probacijos tarnybų atstovai pristatė nuveiktus darbus ir ateities planus, 2014 03 14 [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <www.kalejimudepartamentas.lt>.

1 pav. Paleidimas iš įkalinimo įstaigų Lietuvoje esant įvairiems pagrindams 1998–2013 m. (absoliutus skaičiai, kairėje skalėje – proc.)*

* Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Planavimo ir projektų valdymo skyriaus Nuteistųjų laisvės atėmimo skaičiaus, sudėties (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaitos suvestinė. 2004–2013 m. sausio–gruodžio mėn.

skaičius Lietuvoje:⁶³ 2012 m. bendrai iš įkalinimo įstaigų įvairiais pagrindais buvo paleista daugiau kalinių – 3 279, 2013 m. – 3 319, palyginus su 2 839 kaliniais 2011 m.

Nuo 2012 m. liepos 1 d. iki 2013 m. spalio 8 d. Lygtinio paleidimo komisijos išnagrinėjo 4 621 nuteistojo prašymą ir priėmė nutarimus pritarti 2 568 (55,6 proc.) nuteistųjų lygtiniam paleidimui, iš kurių teismai išnagrinėjo 2 503 nutarimus ir 1 426 patvirtino. Taigi lygtinai buvo paleista tik 30,9 proc. nuo visų besikreipusiųjų į Lygtinio paleidimo komisijas.⁶⁴ Kol kas sunku daryti išvadas, nes lygtinio paleidimo praktikai apibendrinti reikia bent kelerių metų duomenų, o 2012 m. antrąjį pusmetį lygtinio paleidimo praktika dar tik formavosi. Tačiau pirminė analizė rodo⁶⁵ itin **rezervuotą teismų laikyseną** lygtinio paleidimo atžvilgiu – patvirtinama tik truputį daugiau nei pusė Lygtinio paleidimo komisijų sprendimų paleisti lygtinai. Apibendrinama Lietuvos teismų praktikos lygtinio paleidimo srityje analizę A. Vosyliūtė pastebi, kad „teismų priimami sprendimai <...> gali priklausyti nuo teisėjų nuotaikos, simpatijų ar antipatijų, baimės prarasti gerą reputaciją, žiniasklaidos įtakos ir pan.“⁶⁶ Tai rodo, kad, be konkrečių ar abstraktesnių teisinių nuostatų, reguliuojančių lygtinį paleidimą, itin svarbus yra lygtinio paleidimo prasmės suvokimas.

Vienas iš dažnai žiniasklaidoje eskaluojamų stereotipų yra teiginys, kad lygtinai paleidžiami asmenys dažnai nusikalsta **pakartotinai**, neva nepateisina vilčių bei lūkesčių, todėl lygtinis paleidimas yra beprasmiškas ir pavojingas visuomenei. Tačiau tokio stereotipo nepatvirtina statistika.

⁶³ Plačiau žr.: *Sakalauskas G., Bikelis S., Kalpokas V., Pocienė A.* Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai. Teisės instituto mokslo tyrimai, t. 8. Vilnius: Teisės institutas, 2012; *Sakalauskas G.* Įkalinimo atvėrimas: prielaidos ir galimybės Lietuvoje // *Teisė*, 2013, Nr. 89, p. 37–54.

⁶⁴ Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pranešimas spaudai 2013 10 11.

⁶⁵ Žr.: *Liutkevičius K.* Lygtinio paleidimo reforma Lietuvoje. Pirmųjų metų pamokos. Dokumentas aptarimui. Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2013; taip pat: *Lygtinio paleidimo reforma Lietuvoje. Pirmųjų metų pamokos. Diskusijos apibendrinimas.* Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2014 01 22.

⁶⁶ *Vosyliūtė A.* Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų taikymo teismų praktikoje probleminiai aspektai // *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje* (ats. red. G. Švedas). Vilnius, 2010, p. 106–107.

3 lentelė. Probacijos tarnybų (pataisos inspekcijų) įskaitoje buvę lygtinai iš įkalinimo įstaigų paleisti asmenys (senojo LR BK 542 str. ir LR BVK 157 str.), naujai nuteistieji, įtariamieji (kaltinamieji) ir tie, kuriems nuosprendis pakeistas už vengimą atlikti bausmę 1998–2013 m.⁶⁷

Metai	(1) Per metus buvo įskaitoje įrašytų asmenų	(2) Išbraukta iš įskaitos nuteisus už naują nusikalstamą veiką	(3) Nuosprendis pakeistas už vengimą atlikti bausmę	(4) Nuteistieji, įtariamieji (kaltinami) padarę naujas nusikalstamas veikas	Iš viso (2+3+4) / proc. iš (1)	
		Abs. sk.	Abs. sk.	Abs. sk.	Abs. sk.	Proc.
1998	6 063	268	210	177	655	10,8
1999	6 072	315	210	188	713	11,7
2000	6 451	322	195	143	660	10,2
2001	5 109	240	150	200	590	11,5
2002	6 221	135	185	180	500	8
2003	8 719	285	323	263	871	10
2004	6 243	227	353	146	726	11,6
2005	7 570	160	297	101	558	7,4
2006	4 433	101	343	73	517	11,7
2007	4 246	87	371	64	522	12,3
2008	3 977	98	340	77	515	12,9
2009	3 448	71	268	69	408	11,8
2010	3 372	61	241	73	375	11,1
2011	2 766	73	204	61	338	12,2
2012	2 367	45	139	31	215	9,1
2013	2 203	18	117	65*	200	9,1

* Asmenų skaičius, kuriems per ataskaitinį laikotarpį pradėti ikiteisminiai tyrimai už nusikalstamas veikas, padarytas priežiūros vykdymo metu. Nuo 2014 m. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Administracijos reikalų skyriaus rengiamoje Darbo su asmenimis, esančiais apygardų probacijos tarnybų priežiūroje, ataskaitoje atskiroje eilutėje nebeišskiriamas nuteistųjų, kurie įtariamieji (kaltinami) padarę naujus nusikaltimus ar baudžiamuosius nusižengimus (medžiagos ikiteisminiame tyrime ar teisme neišnagrinėtos) (žinoma, kad per 2013 m. I pusmetį tokių asmenų buvo 37), todėl čia pateikiamas minėtas skaičius, kurį sudaro ir tais metais jau nuteisti asmenys, tačiau ne visi, nurodyti 3 lentelės (2) stulpelyje, o tik tie, kurie įtariamaisiais (kaltinamaisiais) tapo 2013 m. ir tais pačiais metais buvo nuteisti. Atsižvelgiant į ankstesnių metų statistiką ir 2013 m. I pusmečio statistiką, galima kelti prielaidą, kad įtariamų ir dar nenuteistų asmenų skaičius yra šiek tiek mažesnis nei nurodytas.

⁶⁷ Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Administracijos reikalų skyriaus parengta Darbo su nuteistaisiais, esančiais regionų pataisos inspekcijų teritorinių padalinių įskaitoje, suvestinė už 1998–2011 m. ir Darbo su asmenimis (nuteistaisiais), esančiais apygardų probacijos tarnybų priežiūroje, ataskaita už 2012 m. ir 2013 m.

Pateikiamoje 3 lentelėje matyti, kad probacijos įskaitoje buvusių lygtinai iš įkalinimo įstaigų paleistų asmenų, kurie buvo nuteisti už naują nusikalstamą veiką, grąžinti į įkalinimo įstaigą už vengimą atlikti bausmę arba yra įtariami padarę naujas nusikalstamas veikas, dalis 1998–2013 m. svyravo **tarp 7,4 ir 12,9 proc.**, t. y. buvo labai maža. Įdomu tai, kad 2002 ir 2005 m., kai į įskaitą įrašytų lygtinai paleistų asmenų skaičius buvo atitinkamai net 6 221 ir 7 570, minėta dalis buvo dar mažesnė nei 2011 m. ar 2012 m., kai šis skaičius gerokai sumažėjo. Pagal 2013 m. duomenis ši dalis sumažėjo iki 9,1 proc.⁶⁸ (palyginus su 11–12 proc. ankstesniais metais) – lyg ir būtų galima argumentuoti naujosios probacijos sėkmę, tačiau šie procentiniai skirtumai yra labai maži. 3 lentelėje pateikiami duomenys leidžia kelti prielaidą, kad nuo 2006 m. drastiškai mažėjantis įskaitoje esančių lygtinai paleistų asmenų skaičius rodo, kad į laisvę nepagrįstai (t. y. laikant to nevertais) buvo nepaleista daug nuteistųjų, kurie, žiūrint į ankstesnių metų duomenis, tikėtina nebūtų pažeidę įstatymų. Net jeigu vertinant visus 2013 metų duomenis pasitvirtintų, kad lygtinai paleistų asmenų, pažeidusių lygtinio paleidimo sąlygas, dalis būtų keliais procentais mažesnė nei ankstesniais metais, šis rodiklis bus pasiektas šimtų ar net tūkstančių nepagrįstai nepaleistų asmenų sąskaita (klaidingai juos įvertinus kaip rizikingus).

Šią statistiką būtų svarbu palyginti su visų iš įkalinimo įstaigų paleistų asmenų recidyvo statistika, tačiau ji Lietuvoje nėra renkama.⁶⁹

⁶⁸ Atsižvelgiant į po 3 lentelę esančią pastabą, tikėtina, kad šis procentas yra dar keliomis procento dešimtosiomis mažesnis.

⁶⁹ Lietuvoje labai trūksta duomenų apie recidyvą. Plačiau žr.: *Justickaja S., Gavėnaitė A.* Recidyvinis nusikalstamumas: tyrimo galimybės ir perspektyvos Lietuvoje // *Teisės problemos*, 2009, Nr. 3, p. 5–56; *Sakalauskas G., Dobrynina M., Justickaja S. [et al.]*. Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai. Teisės instituto mokslo tyrimai, t. 7. Vilnius: Eugrimas, 2011, p. 220–238. Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenimis (Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus asmenis, įtariamus (kaltinamus) nusikalstamų veikų padarymu (Forma_30-IT)), kasmet nustatoma apie pusantro šimto įtariamųjų (kaltinamųjų), kurie nusikalstamą veiką padarė per 1 m. po paleidimo iš įkalinimo įstaigos, tai sudaro maždaug 4–5 proc. iš visų per metus paleistųjų. Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos skelbia, kad pastaraisiais metais maždaug 16 proc. asmenų, anksčiau atlikusių laisvės atėmimo bausmę arba paleistų lygtinai, per metus vėl grįžo į įkalinimo įstaigas. Žr.: Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2012 m. veiklos ataskaita 2013 02 07, Nr. 1S-440, p. 3; Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2013 m. veiklos ataskaita 2013 02 07, Nr. LV-300, p. 8. Tačiau išanalizavus šiuos skaičius matyti, kad šie 16 proc. skaičiuojami ne nuo visų per metus paleistųjų, tačiau nuo visų per metus naujai į įkalinimo įstaigas atvykusių kalinių. Taigi šis rodiklis neatitinka deklaruojamos reikšmės, nes jis priklauso nuo pirmą kartą įkalinintų asmenų dalies (tiesa, pastaraisiais metais tiek paleidžiamųjų, tiek naujai į įkalinimo įstaigas atvykusiųjų skaičius yra panašus ir svyruoja apie 3 000, tačiau metodiškai taip skaičiuoti tariamą recidyvą netikslu). Be to, tiek skaičiuojant per 1 metus po paleidimo iš įkalinimo įstaigos vėl tapusius įtariamaisiais (kaltinamaisiais), tiek nebe pirmą kartą per metus įkalinintus asmenis, susiduriama su baudžiamojo persekiojimo trukmės veiksniumi. Tai, kad asmuo taps įtariamoju (kaltinamoju) ir ypač – nuteistu juo ir vėl pateks į įkalinimo įstaigą, priklauso nuo baudžiamojo persekiojimo trukmės. Laikant, kad visas baudžiamasis procesas

IV. ELGESIO ATEITYJE PROGNOZAVIMO DILEMA

Lygtinio paleidimo suteikimo galimybės siejimas su įkalinimo asmens **pakartotinio nusikalstamo elgesio tikimybe**, viena vertus, yra suprantamas – laisvės atėmimo baudmės vykdymas nusikaltimą padariusiam asmeniui vertinamas ir kaip priemonė, galinti sulaikyti nuo pakartotinio nusikalstamo elgesio bent jau šios baudmės vykdymo metu. Pagal šią logiką lygtinis įkalinimo asmens paleidimas traktuojamas kaip tam tikra valstybės jam suteikiama privilegija, kurios jis nusipelno įgydamas pasitikėjimą – savo elgesiu iki įkalinimo ir jo metu sudarydamas prielaidas palankiai prognozei ateityje, gyvenimui nenusikalstant. Tačiau nusikalstamo elgesio ateityje tikimybės (prognozės) nustatymas remiasi labai įvairiais kriterijais, kurie gali būti vertinami skirtingai, be to, ir jų nustatymo patikimumas mokslininkų vertinamas nevienareikšmiškai,⁷⁰ todėl, kaip minėta šio straipsnio *II skyriuje*, kai kuriose šalyse tokios prognozės atsisakyta, laikant ją beprasme. Elgesio prognozavimas dažniausiai remiasi **buvusiais įvykiais ir faktais**, nuteistųjų asmenų atveju – buvusiais socialiniais ir teisiniais sunkumais (dažniausiai – užfiksuotais tik asmens baudžiamojoje byloje, taip pat asmens elgesiu nelaisvės sąlygomis), o tai neišvengiamai veda prie sistemingo rizikos pervertinimo (per aukšto rizikingumo nustatymo).⁷¹ Kita vertus, tam tikras nuteistojo asmens elgesio vertinimas ir taikytinų poveikio priemonių efektyvumo numatymas yra daug svarbesnis nei, pavyzdžiui, atliktos ar paskirtos baudmės dydis, taip pat nusikaltimo sunkumas, todėl vienokia ar kitokia forma jis galėtų būti bent jau **vienu iš kriterijų** sprendžiant, ar asmuo gali būti paleistas lygtinai. Tam tikri asmens elgesio vertinimo instrumentai yra numatyti Probacijos įstatyme⁷² ir Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos direktoriaus įsakymais

vidutiniškai trunka maždaug 3/4 metų, tik per pirmuosius mėnesius po paleidimo padaryta nusikalstama veika taps pagrindu tokiam asmeniui patekti į tokią statistiką, o kuo vėliau metų laikotarpyje padaroma nusikalstama veika, tuo tokia tikimybė mažesnė. Norint korektiškai apskaičiuoti visų iš įkalinimo įstaigų paleidžiamų asmenų recidyvą ir jį palyginti su lygtinai paleidžiamų asmenų recidyvu, reikėtų bent 3–5 metus stebėti visų tam tikrais metais iš įkalinimo įstaigų paleistų asmenų elgesį, tuomet būtų galima nustatyti tikrąją recidyvo dalį.

⁷⁰ *Cornel H.* Die Gefährlichkeit von Gefährlichkeits-Prognosen // *Neue Kriminalpolitik*, 1994, Heft 3, p. 21–25; *Rasch W.* Es gibt keine unfehlbare Prognosemethode // *Neue Kriminalpolitik*, 1998, Heft 2, p. 6–8; *Spieß G.* Prophetie oder Prognose? // *Neue Kriminalpolitik*, 1996, Heft 1, p. 31–36.

⁷¹ *Spieß G.* Prophetie oder Prognose? // *Neue Kriminalpolitik*, 1996, Heft 1, p. 33. Pavyzdžiui, pastarųjų metų tyrimai parodė, kad ankstesnėse prognozuojamo nuteistųjų elgesio rizikos metodikose pervertinamos stabilios asmeninės savybės ir per menkai atsižvelgiama į situacinių sąlygų įtaką.

⁷² Pavyzdžiui, socialinio tyrimo išvada (9 str.), rizikos vertinimas (10 str.), resocializacijos formos (18 str.).

patvirtintose programose.⁷³ Tačiau „bloga praeitis“ (pakartotinis nusikalstamas elgesys, priklausomybės, ilgalaikis nedarbas ir pan.) negali ir neturi būti laikoma „blogos ateities“ pranaše. Šiuolaikinė rizikos vertinimo metodologija pagrįsta ne besąlygine ar statine praeitimi besiremiančia pranašyste, bet **sąlygine alternatyvia arba intervencine prognoze**: turi būti įvertinamos resocializacijai ir ateityje (o ne praityje) gyvenimui laisvėje svarbios sąlygos – negatyvia ir pozityvia prasme. Kitaip tariant, turi būti padaroma išvada – gyvenimas uždaroje įstaigoje ar galimybė būti paleistam lygtinai ir prižiūrimam gyventi laisvėje gali labiau padėti susidoroti su kylančia rizika ir pagerinti perspektyvas. Taigi rizikos nustatymas – tai ne blogos praeities ekstrapoliacija, bet alternatyvų geresnei ateičiai paieška.⁷⁴ Vien tik „pozityvi“ ar „negatyvi“ socialinė prognozė dažniausiai nieko esminio nepasako apie kalinio asmenines ar charakterio savybes, ji tėra daugelio aspektų konstrukcija.⁷⁵

Lietuvos teismų praktikoje labai dažnai matyti paradoksali situacija – kai dėl nepalankios prognozės asmuo nėra paleidžiamas lygtinai, visiškai nekeliant klausimo, kokia jo elgesio rizika bus tuomet, kai esant nepalankiai prognozei iš įkalinimo įstaigos jis bus paleistas tik atlikęs visą bausmę. Jau minėtas įkalinimo žalingumas suponuoja prielaidą, kad išėjimo iš įkalinimo įstaigos momentu, kai asmuo jau bus atlikęs visą bausmę, prognozė bus dar nepalankesnė nei sprendimo nepaleisti lygti-

⁷³ Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. V-15 „Dėl kognityvinių biheivoristinių programų „Tik tu ir aš“ ir „Equip“ taikymo Kalėjimų departamentui pavaldžiose įstaigose“ bei Kalėjimų departamento direktoriaus 2003 m. gruodžio 19 d. įsakymo Nr. 4/07-243 „Dėl socialinės rehabilitacijos programų patvirtinimo“ pakeitimo // *Žin.*, 2010, Nr. 10-517.

⁷⁴ *Spieß G. Prophetie oder Prognose? // Neue Kriminalpolitik*, 1996, Heft 1, p. 33; *Cornel H. Die Gefährlichkeit von Gefährlichkeits-Prognosen // Neue Kriminalpolitik*, 1994, Heft 3, p. 24–25. Svarbu pastebėti, kad Lietuvoje linkstama tiesmukai, nekritiškai ir gana primityviai perimti metodikas, kuriose didžiausią lyginamąjį svorį sudaro buvusi kriminalinė istorija ir vadinamieji kriminogeniniai poreikiai. Žr., pvz., *Ustinavičiūtė L., Žukauskienė R., Laurinavičius A. Rizikos veiksniai: OASys metodikos diskriminacinio validumo analizė // Socialinių mokslų studijos*, 2009, Nr. 4 (4), p. 339–356; *Ustinavičiūtė L., Laurinavičius A., Žukauskienė R., Bandzevičienė R. Kriminogeninių rizikos veiksnių palyginimas skirtingose Lietuvos teisės pažeidėjų grupėse // Socialinių mokslų studijos*, 2010, Nr. 4 (8), p. 39–56. Tokios metodikos atspindi anglišką-amerikietišką mentalitetą ir kontinentinėje Europoje vertinamos gana skeptiškai. *Wulf R. Prognoseforschung // Obergfell-Fuchs J., Brandenstein M. (Hrsg.). Nationale und internationale Entwicklungen in der Kriminologie. Festschrift für Helmut Kury zum 65. Geburtstag. Frankfurt: Verlag für Polizeiwissenschaft*, 2006, p 543. Todėl tokių metodikų nereikėtų besąlygiškai vadinti „pripažintomis pasaulyje“ ir aklaai taikyti, nekeliant klausimo, ar jos tikrai ir kodėl turėtų tikti Lietuvai, juolab kad jų turinys sulaukia reikšmingos, intensyvios ir pagrįstos kritikos, apie kurią rašoma toliau tekste.

⁷⁵ *Bertram C. Wider den organisierten Beziehungsabbruch. Entlassungsvorbereitung als kontinuierliches Hilfeangebot in einem vernetzten System // Rehn G., Nanninga R., Thiel A. (Hg.). Freiheit und Unfreiheit. Arbeit mit Straftätern innerhalb und außerhalb des Justizvollzuges. Herbolzheim: Centaurus Verlag*, 2004, p. 433.

nai priėmimo momentu. Čia vėl visu intensyvumu veikia siaura, nepragmatiška ir statiška baudžiamosios teisės logika – visą bausmę atlikęs asmuo tiesiog paleidžiamas ir už savo elgesį visą atsakomybę prisiima jis pats, nebekreipiant dėmesio į daug toliaregiškesnę bausmių vykdymo teisės nustatomą perspektyvą – **įkalinimo asmens resocializacijos siekį** (vienintelį tikslą). Baudžiamosios teisės logika leidžia beveik besąlygiškai užversti žmogaus gyvenimo puslapį jam atlikus visą bausmę, vėliau šį faktą prisimenant kaip galimai teisinę padėtį sunkinančią aplinkybę (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 56 str.⁷⁶ ar 97 str. (teistumas) prasme), buvusio įkalinimo nevertinant kaip **natūraliai desocializuojančios sąlygos**. Atrodytų, kad šių dviejų ganėtinai skirtingų požiūrių įtampoje būtina surasti sprendimus, kurie labiausiai atitiktų nuteistojo asmens ir visuomenės poreikius bei interesus. Beveik visi kaliniai vėliau ar anksčiau vėl gyvens laisvėje, todėl lygtinis paleidimas turėtų būti laikomas dažniausiai šiam perėjimui tinkama ir būtina priemone, nebent išskirtinės aplinkybės liudytų tokios priemonės negalimumą.

IŠVADOS

2012 m. liepos 1 d. įsigaliojusi nauja lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų tvarka, palyginus su buvusiaja, yra tikslesnė ir sudaro prielaidas kokybiškai naujai lygtinio paleidimo sistemai Lietuvoje. Visgi per pirmuosius pusantrų metų besiformuojanti praktika kelia daug klausimų, atsakymai į kuriuos gali būti susiję tiek su natūraliais naujovių taikymo pirmaisiais jų galiojimo metais nesusipratimais, tiek su sisteminiais trukdžiais, trūkumais ir tendencijomis. Remiantis lygtinio paleidimo teorijos ir praktikos apibendrinimu, galima daryti išvadas, kad:

1. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų sudaro svarbų baudžiamojo teisingumo vykdymo etapą ir yra puiki priemonė geresnėms nuteistojo integracijos prielaidoms kurti.

2. Europos šalyse taikomos dvi lygtinio paleidimo sistemos, viena kurių remiasi palankia lygtinai paleidžiamo asmens elgesio ateityje prognoze, kitoje lygtinis paleidimas taikomas automatiškai, tokiu būdu išvengiant tikslumo prasme nedėkingo prognozavimo proceso, kurio rezultatai dažnai neatspindi realybės ir nenusikalsti skatinančių veiksnių kompleksiskumo.

3. Imantis prognozuoti asmens elgesį ateityje ir šios prognozės pagrindu spręsti apie lygtinio paleidimo taikymo galimybes, svarbu: a) remtis ne statiniais problemomis asmens elgesio požymiais praeityje, juos perkeltiant į ateitį, bet prognozuoti

⁷⁶ „1. Recidyvistui už tyčinio nusikaltimo padarymą teismas paprastai skiria laisvės atėmimo bausmę. 2. Pavojingam recidyvistui už tyčinį nusikaltimą skiriama griežtesnė negu straipsnio sankcijoje už padarytą nusikaltimą nustatytos laisvės atėmimo bausmės vidurkis bausmė. <...>“.

galimą lygtinio paleidimo poveikį ir palyginti asmens galimybes sėkmingai integruotis visuomenėje toliau atliekant bausmę uždaroje įstaigoje ir laisvėje; b) įvertinti faktą, kad atlikęs visą bausmę asmuo į laisvę galiausiai bus paleistas be probacijos tarnybų priežiūros.

4. 2011 m. lygtinai paleidžiamų asmenų absoliutūs ir santykiniai skaičiai Lietuvoje pastebimai sumažėjo, santykiniai skaičiai mažėjo ir vėlesniais metais, tai iš dalies lėmė ir dar labiau padidėjusį santykinį kalinių skaičių šalyje, pagal kurį Lietuva užima pirmą vietą Europos Sąjungoje. Pirminiai duomenys leidžia kelti prielaidą, kad retesnę lygtinio paleidimo taikymą lėmė itin atsargi teismų praktika, kurioje nepagrįstai pervertinama nusikalstamo elgesio rizika, neatsižvelgiant net į Lygtinio paleidimo komisijų argumentus.

5. Nesikeičiant lygtinio paleidimo praktikai dažnesnio taikymo linkme, kalinių skaičius Lietuvoje toliau didės, o dalies kalinių perspektyvos be lygtinio paleidimo integruotis visuomenėje bus nepalankesnės. Siekiant sukurti kokybiškesnę ir efektyvesnę lygtinio paleidimo sistemą, būtina pasverti ir įvertinti teigiamus lygtinio paleidimo aspektus, gilintis į moksliniais tyrimais ir faktais pagrįstus dėsningumus, formuoti geros praktikos pavyzdžius ir juos taikyti.

LITERATŪRA

I. Mokslinės publikacijos

1. *Bertram C.* Wider den organisierten Beziehungsabbruch. Entlassungsvorbereitung als kontinuierliches Hilfeangebot in einem vernetzten System // *Rehn G., Nanninga R., Thiel A.* (Hg.). Freiheit und Unfreiheit. Arbeit mit Straftätern innerhalb und außerhalb des Justizvollzuges. Herbolzheim: Centaurus Verlag, 2004, p. 430–446.
2. *Bikelis S., Sakalauskas G.* Laisvės atėmimu iki gyvos galvos nuteistų asmenų lygtinis paleidimas: tarptautiniai standartai, užsienio šalių patirtis ir pasiūlymai Lietuvai // *Teisės problemos*, 2008, Nr. 4, p. 23–66.
3. *Böhm A.* Strafvollzug. 2. Aufl. Juristische Bücher. Band 14. Frankfurt am Main: Alfred Metzner Verlag, 1986.
4. *Cornel H.* Die Gefährlichkeit von Gefährlichkeits-Prognosen // *Neue Kriminalpolitik*, 1994, Heft 3, p. 21–25.
5. *Dobryninas A., Sakalauskas G., Žilinskienė L.* Kriminologijos teorijos. Vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, 2008.
6. *Dünkel F., Snacken S.* Strafvollzug in Europa // *Neue Kriminalpolitik*, 2000, Heft 4, p. 31–37.

7. *Dünkel F., van Zyl Smit D., Padfield N.* Concluding thoughts // *Padfield N., van Zyl Smit D., Dünkel F.* (eds.). *Release from Prison*. Cullompton, Devon: Willan Publishing, 2010, p. 395–444.
8. *Фойницкий И. Я.* Учение о наказании. Москва, 2000 (originalas – 1888 m.).
9. *Furnissas T.* Vadovėlis įvairių sričių specialistams apie vaikų seksualinį išnaudojimą. Darbo organizavimas, psichoterapija, teisinė apsauga ir priežiūra. Vilnius: Vaiko teisių informacijos centras, 2002.
10. *Hassemer W.* *Warum Strafe sein muss. Ein Plädoyer*. Ullstein Buchverlage GmbH: Berlin, 2009.
11. *Justickaja S., Gavėnaitė A.* Recidyvinis nusikalstamumas: tyrimo galimybės ir perspektyvos Lietuvoje // *Teisės problemos*, 2009, Nr. 3, p. 5–56.
12. *Kindhäuser U., Neumann U., Paeffgen H.-U.* (Hrsg.). *Strafgesetzbuch Kommentar*. 4. Aufl. Band 1. Allgemeiner Teil. München: Nomos Verlag, 2013.
13. *Kury H., Brandenstein M.* „Naujo poreikio bausti“ klausimu – ar griežtesnės bausmės yra veiksminga nusikalstamumo prevencijos priemonė? // *Teisės problemos*, 2009, Nr. 2, p. 5–61.
14. *Laiškai į laisvę 2000*. Nuteistųjų kūrybos konkursas. Vilnius: Rosma, 1999.
15. *Liesis M.* Lytinių nusikaltimų prieš vaikus prevencinės priemonės // *Teisės problemos*, 2010, Nr. 1 (67), p. 67–94.
16. *Liutikas R.* Lygtinio paleidimo paskirtis baudžiamojoje teisėje // *Jurisprudencija*, 2003, t. 47 (39), p. 86–96.
17. *Liutkevičius K.* Lygtinio paleidimo reforma Lietuvoje. Pirmųjų metų pamokos. Dokumentas aptarimui. Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2013.
18. *Mackevičius T.* Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų instituto įgyvendinimas // *Socialinis darbas*, 2011, Nr. 10 (1), p. 71–77.
19. *Mackevičius T.* Probacija. *Quid id est?* // *Socialinių mokslų studijos*, 2011, Nr. 3 (2), p. 737–754.
20. *Mesonienė S.* Teisiniai lyginamieji lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų aspektai // *Jurisprudencija*, 2006, t. 5 (83), p. 73–81.
21. *Mesonienė S.* Lygtinio paleidimo instituto retrospektyva užsienio valstybėse ir Lietuvoje // *Jurisprudencija*, 2010, Nr. 3 (121), p. 295–316.
22. *Padfield N., van Zyl Smit D., Dünkel F.* *Release from Prison. European policy and practice*. London, New York: Routledge, 2010, p. 409–419.
23. *Petkevičiūtė R.* Įkalinti vyriškumai Lietuvos nuteistųjų subkultūroje ir Lenkijos nuteistųjų podkultūroje // *Kultūra ir visuomenė*, 2010, Nr. 1 (2), p. 147–170.

24. *Rasch W.* Es gibt keine unfehlbare Prognosemethode // *Neue Kriminalpolitik*, 1998, Heft 2, p. 6–8.
25. *Sack F.* Baudžiamasis populizmas šiuolaikinėse visuomenėse // *Teisės problemos*, 2010, Nr. 2, p. 41–57.
26. *Sakalauskas G.* Ar reikalingas Lietuvai probacijos įstatymas? // *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Liber Amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui* (vyr. moksl. red. Gintaras Švedas). Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2012, p. 532–548.
27. *Sakalauskas G.* Asmenų, kuriems apribota laisvė, teisės. Žmogaus teisės Lietuvoje (autorių grupės vadovas A. Čepas). Vilnius: Naujos sistemos, 2005, p. 266–289.
28. *Sakalauskas G., Bikelis S., Kalpokas V., Pocienė A.* Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai. Teisės instituto mokslo tyrimai, t. 8. Vilnius: Teisės institutas, 2012.
29. *Sakalauskas G., Čepas A., Nikartas S., Ūselė L.* Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės. Teisės instituto mokslo tyrimai, t. 9. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012.
30. *Sakalauskas G., Dobrynina M., Justickaja S. [et al.]*. Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai. Teisės instituto mokslo tyrimai, t. 7. Vilnius: Eugrimas, 2011.
31. *Sakalauskas G.* Globalizacijos įtaka laisvės atėmimo bausmės vykdymui // *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai* (vyr. moksl. red. Gintaras Švedas). Vilnius: Registru centras, 2014, p. 123–140.
32. *Sakalauskas G.* Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasmė // *Sociologija. Mintis ir veiktumas*, 2007, Nr. 2, p. 121–133.
33. *Sakalauskas G.* Įkalinimo atvėrimas: prielaidos ir galimybės Lietuvoje // *Teisė*, 2013, Nr. 89, p. 37–54.
34. *Sakalauskas G.* Įkalinimo tikslų labirintuose // *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje* (ats. red. G. Švedas). Vilnius, 2010, p. 133–153.
35. *Sakalauskas G.* Ką liudija didėjantis baudžiamasis represyvumas Lietuvoje? // *Kriminologijos studijos*, 2014, Nr. 2 (*atiduota leidybai*).
36. *Sakalauskas G., Kalpokas V., Mališauskaitė S., Ragauskas P., Stašinskas J., Šerkšnas A., Tamašauskaitė R., Toleikienė V., Usik D., Vinogradnaitė V.* Probacijos modelio sukūrimas Lietuvoje. I dalis: Situacijos analizė; II dalis: Konceptcija ir pasiūlymai. Mokslo taikomasis tyrimas. Vilnius: Teisės institutas, 2002. Tyrimo tekstą žr. Lietuvos teisės instituto internetinėje svetainėje www.teise.org.

37. *Sakalauskas G., Kalpokas V.* Nuteistųjų ir grįžusiųjų iš įkalinimo įstaigų integracijos modelis. Teisės instituto mokslo tyrimai, t. 10. Vilnius: Eugrimas, 2012.
38. *Sakalauskas G.* Lygtinio paleidimo sistema ir korupcijos rizika. Vilnius: Teisės institutas, 2010 [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://teise.org/data/lygtinio-paleidimo.pdf>>.
39. *Sakalauskas G.* Socialinės ir ekonominės naujų laisvės atėmimo baudmės atlikimo formų taikymo prielaidos Lietuvoje // Teisės problemos, 2006, Nr. 4, p. 5–49.
40. *Spieß G.* Prophetie oder Prognose? // *Neue Kriminalpolitik*, 1996, Heft 1, p. 31–36.
41. *Spöhr M.* Sozialtherapie von Sexualstraftätern im Justizvollzug: Praxis und Evaluation. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2009.
42. *Ustinavičiūtė L., Laurinavičius A., Žukauskienė R., Bandzevičienė R.* Kriminogeninių rizikos veiksnių palyginimas skirtingose Lietuvos teisės pažeidėjų grupėse // Socialinių mokslų studijos, 2010, Nr. 4 (8), p. 39–56.
43. *Ustinavičiūtė L., Žukauskienė R., Laurinavičius A.* Rizikos veiksniai: OASys metodikos diskriminantinio validumo analizė // Socialinių mokslų studijos, 2009, Nr. 4 (4), p. 339–356.
44. *Vosyliūtė A.* Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų taikymo teismų praktikoje probleminiai aspektai // Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje (ats. red. G. Švedas). Vilnius, 2010, p. 95–115.
45. *Walter M.* Strafvollzug. Stuttgart: Boorberg Verlag, 1991.
46. *Wulf R.* Prognoseforschung // *Obergfell-Fuchs J., Brandenstein M.* (Hrsg.). Nationale und internationale Entwicklungen in der Kriminologie. Festschrift für Helmut Kury zum 65. Geburtstag. Frankfurt: Verlag für Polizeiwissenschaft, 2006, p. 535–555.

II. Teisės aktai

47. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Rec (87) 3 dėl Europos kalinimo įstaigų taisyklių [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://hub.coe.int/en/>>.
48. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Rec (99) 22 dėl kalėjimų perpildymo ir kalėjimų populiacijos didėjimo [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://hub.coe.int/en/>>.
49. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Rec (2003) 22 dėl lygtinio paleidimo (parolio) [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://hub.coe.int/en/>>.
50. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Rec (2006) 2 dėl Europos kalėjimų taisyklių [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://hub.coe.int/en/>>.
51. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Rec (2010) 1 dėl Europos probacijos taisyklių [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://hub.coe.int/en/>>.

52. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. V-15 „Dėl kognityvinių bihevioristinių programų „Tik tu ir aš“ ir „Equip“ taikymo Kalėjimų departamentui pavaldžiose įstaigose“ bei Kalėjimų departamento direktoriaus 2003 m. gruodžio 19 d. įsakymo Nr. 4/07-243 „Dėl socialinės reabilitacijos programų patvirtinimo“ pakeitimo // Žin., 2010, Nr. 10-517.
53. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, patvirtintas įstatymu Nr. VIII-1968, priimtu 2000 m. rugsėjo 26 d. // Žin., 2002, Nr. 89-2741) (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).
54. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, patvirtintas įstatymu Nr. IX-994, priimtu 2002 m. birželio 27 d. // Žin., 2002, Nr. 73-3084) (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).
55. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 66, 90, 91, 126, 138, 140, 152, 154, 157, 158, 159, 164, 176 straipsnių pakeitimo ir 127, 160, 161, 162, 163, 179 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas Nr. XI-1863, priimtas 2011 m. gruodžio 22 d. // Žin., 2011, Nr. 4-110.
56. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymas Nr. XI-2040, priimtas 2012 m. birželio 5 d. (Žin., 2012, Nr. 68-364); įsigaliojo 2013 m. sausio 1 d.
57. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretas Nr. 1K-852 „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2007 m. vasario 15 d. dekreto Nr. 1K-880 „Dėl Malonės komisijos sudarymo ir jos nuostatų“ pakeitimo“, priimtas 2011 m. lapkričio 11 d. // Žin., 2011, Nr. 136-6449.
58. Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas Nr. XI-1860, priimtas 2011 m. gruodžio 22 d. // Žin., 2012, Nr. 4-108.
59. Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo projekto Nr. XIP-1892 aiškinamasis raštas, pateiktas 2010 m. balandžio 7 d.
60. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. liepos 2 d. įsakymas Nr. 194 „Dėl pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių patvirtinimo“ // Žin., 2003, Nr. 76-3498 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).
61. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. birželio 6 d. įsakymas Nr. 1R-154 „Dėl lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos nuostatų patvirtinimo“ // Žin., 2012, Nr. 65-314.
62. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. birželio 27 d. įsakymas Nr. 1R-173 „Dėl teisingumo ministro 2003 m. liepos 2 d. įsakymo Nr. 194 „Dėl pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“ // Žin., 2012, Nr. 74-3862.
63. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 259 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 metų veiklos ataskaitos pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“, priimtas 2013 m. kovo 20 d. // Žin., 2013, Nr. 35-1702.

III. Teismų praktika

64. *Vinter and others v. The United Kingdom*. 9 July 2013. Applications nos. 66069/09, 130/10 and 3896/10 [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://hudoc.echr.coe.int/>>.

IV. Statistika ir publikacijos internete

65. *Bendžius S.* Gyvenimas Lukiškių kalėjime: amžina prietema, žiaurūs nusikaltimai ir religiniai atsivertimai // Delfi.lt, 2013 06 09.
66. *Dirmienė N.* Nuteistųjų probacija valstybei kainuoja milijonus // Balsas.lt, 2013 04 19.
67. *Gudavičiūtė D.* Į laisvę anksčiau laiko norėję išeiti kaliniai – nuvilti ir įsiutę // Lrytas.lt, 2013 06 16.
68. Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos statistiniai duomenys.
69. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Administracijos reikalų skyriaus parengta Darbo su nuteistaisiais, esančiais regionų pataisos inspekcijų teritorinių padalinių įskaitoje, suvestinė už 1998–2011 m.
70. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Administracijos reikalų skyriaus parengta Darbo su nuteistaisiais, esančiais apygardų probacijos tarnybų priežiūroje, ataskaita už 2012 m.
71. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Administracijos reikalų skyriaus parengta Darbo su asmenimis, esančiais apygardų probacijos tarnybų priežiūroje, ataskaita už 2013 m.
72. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Planavimo ir projektų valdymo skyriaus Nuteistųjų laisvės atėmimu skaičiaus, sudėties (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaitos suvestinė. 2004–2013 m. sausio–gruodžio mėn. duomenys.
73. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pranešimas spaudai 2013 10 11.
74. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Planavimo ir projektų valdymo skyriaus Vieno asmens išlaikymui vidutiniškai per dieną panaudotų lėšų įkalinimo įstaigose 2013 m. suvestinė.
75. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2012 m. veiklos ataskaita 2013 02 07, Nr. 1S-440.
76. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2013 m. veiklos ataskaita 2013 02 07, Nr. LV-300.
77. *Laurutytė O.* Prezidentės malonė žudikui – lyg druska negyjančiai žaizdai // Etaplus.lt, 2012 05 13.

78. Lygtinio paleidimo reforma Lietuvoje. Pirmųjų metų pamokos. Diskusijos apibendrinimas. Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2014 01 22.
79. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsibėgėja // Elta.lt, 2013 06 14.
80. *Lukaitė A. A.* Marijampolės pataisos namų realybė kalinių lūpomis // Bernardinai.lt, 2010 08 25.
81. *Petkevičiūtė R.* Neformalus įstatymai tarp kalėjimo sienų, arba Kas tai yra kriminalinė subkultūra? // Bernardinai.lt, 2010 11 29.
82. Probacijos tarnybų atstovai pristatė nuveiktus darbus ir ateities planus, 2014 03 14 [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <www.kalejimudepartamentas.lt>.
83. *Povilaitis N.* Kalinio mirtis atskleidė siaubingas Pravieniškių kolonijos taisykles // Lrytas.lt, 2013 03 25.
84. *Rapalavičiūtė L.* Jei norim ištiesti pagalbos ranką, negalime laikyti sugniaužę kumščius // Bernardinai.lt, 2011 06 23.
85. *Rimšaitė T.* Nusikaltimas ir bausmė siekiant teisingumo // Savaitė, Nr. 1, 2014 01 01, p. 6–7.
86. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės statistiniai duomenys [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <www.stat.gov.lt>.
87. *Šilinskaitė E.* Paleisti negalima kalinti – kur dėti kablelį sprendžiant lygtinio paleidimo lygtį? (I, II) // Lrytas.lt, 2012 02 29; 2012 03 15.
88. *Vitkauskas G., Gilytė R.* Nuteistiesiems kalėjimų durys veriasi iš lėto // Lrt.lt, 2012 08 21.
89. World Prison Brief. International Centre for Prison Studies. University of London [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://www.prisonstudies.org/world-prison-brief>>.
90. Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje 2009–2010: Apžvalga. Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2011 [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://www.hrmi.lt/>>

Dr. Gintautas SAKALAUŠKAS
Juristische Fakultät der Universität Vilnius
Litauisches Institut für Recht

ENTLASSUNG AUS DEM STRAFVOLLZUG ZUR BEWÄHRUNG NACH DEM INKRAFTTRETEN DES BEWÄHRUNGSGESETZES: THEORIE UND PRAXIS

Zusammenfassung

Im Aufsatz werden die theoretischen und praktischen Probleme der Entlassung aus dem Strafvollzug zur Bewährung in Litauen behandelt. Am 1.7.2012 trat das neue Bewährungsgesetz zusammen mit den neuen Änderungen des Strafvollstreckungsgesetzbuches (StVollstrGB) in Kraft. Das neue System sieht jetzt völlig andere Voraussetzungen für die Entlassung aus dem Strafvollzug zur Bewährung als davor. Die Möglichkeit der vorzeitigen Entlassung hängt jetzt im Wesentlichen von der Schwere des begangenen Verbrechens ab und je nachdem ist auch die minimale Dauer der zu verbüßenden Strafe festgelegt. Gemäss § 157 Abs. 2 lit. StVollstrGB können die Strafgefangenen auf Bewährung entlassen werden, die tatsächlich die minimalen Dauer der Freiheitsstrafe verbüßt haben: 1/3 aber nicht weniger als 4 Monate der verhängten Strafe – die für die fahrlässigen Verbrechen Verurteilte, wenn die verhängte Strafe 6 Jahre nicht überschreitet, sowie andere Verurteilte, wenn die verhängte Strafe 3 Jahre nicht überschreitet, sowie Jugendliche; 1/2 der verhängten Strafe – die für die fahrlässigen Verbrechen Verurteilte, wenn die verhängte Strafe 6 Jahre überschreitet, sowie andere Verurteilte, wenn die verhängte Strafe mehr als 3 Jahre aber nicht mehr als 10 Jahre beträgt; 2/3 der verhängten Strafe – wenn die verhängte Strafe mehr als 10 Jahre aber nicht mehr als 15 Jahre beträgt; 3/4 der verhängten Strafe – wenn die verhängte Strafe mehr als 15 Jahre aber nicht mehr als 25 Jahre beträgt. Ausserdem müssen die Gefangenen die in dem individuellen Plan der sozialen Rehabilitation vorgesehenen Maßnahmen erfüllt haben und ein Antrag an die Kommission der Entlassung auf Bewährung stellen. Zur Bewährung können nur solche Gefangene entlassen werden, deren soziales Risiko, das Verhalten während der Verbüßung der Freiheitsstrafe und andere wichtige Umstände einen Grund zur Annahme bilden, dass sie sich gesetzestreu verhalten und nicht kriminell werden. Über die Entlassung aus dem Strafvollzug zur Bewährung entscheiden jetzt die Kommissionen, die in jeder Strafanstalt gebildet werden, ihre Beschlüsse müssen aber von den Amtsgerichten bestätigt werden. Die neue Regulierung hat dazu geführt, dass immer weniger Gefangenen aus dem Strafvollzug zur Bewährung entlassen werden. Im Jahr 2013 waren es nur 34,2 %, wobei in 2001–2010 es noch 50 % bis 65 % waren. Im Aufsatz werden die Vorteile der vorzeitigen Entlassung zur Bewährung für die Gefangenen und für die Gesellschaft, sowie rechtliche Regelungen der vorzeitigen Entlassung zur Bewährung in anderen Europa Ländern vorgestellt. Es wird sich auch mit der Frage der Verhaltensprognose auseinandergesetzt.

Straipsnis redakcijai įteiktas 2014 m. vasario 3 d.